

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Volební systémy v EU a ČR

Bc. Lukáš Petrnoušek

Diplomová práce
2008

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav veřejné správy a práva
Akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lukáš PETRNOUŠEK**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**

Název tématu: **Volební systémy v EU a ČR**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1/ Způsoby přepočtu získaných hlasů na počet mandátů
 - Hagenbach - Bischoffova formule
 - Imperiální číslo
 - Italská konstanta
 - dHondtův dělitel
 - Hare/Niemeyerova metoda
- 2/ Volební systémy používané v zemích EU
 - Volební systémy vybraných zemí EU
- 3/ Volební systém ČR
 - Historický vývoj volebního systému v ČSR – ČR
 - Charakteristika současného volebního systému ČR
- 4/ Volby do poslanecké sněmovny v ČR 2006
 - Výsledky voleb do PS 2006 – volební pat
 - Možné varianty řešení volebního patu změnou voleb. systému

Rozsah grafických prací: –
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

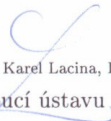
Seznam odborné literatury:

- Blahož, Josef; Balaš, Vladimír; Klíma, Karel: Srovnávací ústavní právo. V Praze: ASPI, 2003
Cabada, Ladislav; Ženíšek, Marek: Smíšené volební systémy. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003
Fiala, Petr: Skupinové rozhodování. V Praze : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997
Klokočka, Vladimír: Ústavní systémy evropských států. V Praze: Linde, 2006
Klokočka, Vladimír; Wagnerová, Eliška: Ústavy států Evropské unie. V Praze: Linde, 2004
Novák, Miroslav; Lebeda, Tomáš (eds.): Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2004
Pecháček, Štěpán; Kolář, Petr: Volební systémy ve vybraných zemích Evropy. V Praze: Parlamentní institut, 2000
Šedo, Jakub; Chytilík, Roman a kol.: Volební systémy. V Brně: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2004

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.**
Ústav veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: **10. října 2007**
Termín odevzdání diplomové práce: **26. května 2007**

prof. Ing. Jan Čapek, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 15. listopadu 2007

SOUHRN

Práce se zaměřuje na problematiku volebních systémů používaných ve vybraných zemích Evropské unie a zejména v České republice. Soustředí se na způsob přepočtu získaných hlasů ve volbách na mandáty, zkoumá historický vývoj volebních systému v podmínkách ČR a představuje možná řešení volebního patu, nastalého po volbách do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky v roce 2006.

KLÍČOVÁ SLOVA

volby, volební systémy, hlasy, mandáty

TITLE

Electoral systems in EC and Czech Republic

ABSTRACT

The work focuses on the question of electoral systems used in chosen countries of European Community and primarily in Czech Republic. It concentrates on the way how won votes are converted in mandates, explores historical evolution of electoral system in condition of Czech Republic and suggests possible solutions of electoral stale mate, which occurred after elections to Chamber of Deputies of Parliament of the Czech Republic in 2006.

KEYWORDS

Elections, electoral systems, vote, mandates

Obsah:

ÚVOD	6
1. ZPŮSOBY PŘEPOČTU ZÍSKANÝCH HLASŮ NA POČET MANDÁTŮ	8
1.1 Nejvýznamnější metody přepočtu hlasů na mandáty	9
1.1.1 Metody volebního čísla	9
1.1.1.1 Hagenbach – Bischoffova metoda	10
1.1.1.2 Hareova formule	11
1.1.1.3 Hare/Niemeyerova metoda	13
1.1.1.4 Imperialiho číslo	14
1.1.2 Systémy volebního dělitele	15
1.1.2.1 d'Hondtova metoda	15
1.2 Porovnání jednotlivých metod	17
1.3 Rozdělování zbytkových mandátů	19
1.4 Vybrané charakteristiky většinového volebního systému	20
2. VOLEBNÍ SYSTÉMY POUŽÍVANÉ V ZEMÍCH EU	23
2.1 SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO	23
2.1.1 Charakteristika volebního systému	24
2.1.2 Metoda přepočítávání hlasů	24
2.1.3 Omezující klausule	26
2.1.4 Kandidátní listina	26
2.2 FRANCOUZSKÁ REPUBLIKA	26
2.2.1 Charakteristika volebního systému	27
2.2.2 Kandidátní listina	27
2.3 ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ	28
2.3.1 Charakteristika volebního systému	28
2.3.2 Kandidátní listina	29
2.4 NIZOZEMSKÉ KRÁLOVSTVÍ	29
2.4.1 Volební klausule	29
2.4.2 Kandidátní listiny	29
2.5 RAKOUSKÁ REPUBLIKA	30
2.6 MAĎARSKÁ REPUBLIKA	30
2.7 POLSKÁ REPUBLIKA	31
2.8 ESTONSKÁ REPUBLIKA	32
2.9 SLOVENSKÁ REPUBLIKA	34
2.9.1 Kandidátní listina	34
2.9.2 Volební klausule	34
2.9.3 Volby do Národní rady r. 2006	34
3. VOLEBNÍ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY	38
3.1 Historický vývoj volebního systému ČSR – ČR	38
3.1.1 Volební systém 1. republiky	38
3.1.2 Volební systém 3. republiky (1945-1948)	40
3.1.3 Období byrokratického socialismu (1948-1989)	42

3.1.4 Volby po roce 1989.....	47
3.2 Charakteristika současného volebního systému ČR	52
3.2.1 Právní úprava volebního systému ČR.....	52
3.2.2 Principy a instituty voleb v České republice	53
3.2.2.1 Zásada přidělování mandátů	53
3.2.2.2 Volební okrsky a seznamy voličů	54
3.2.2.3 Volební orgány.....	55
3.2.2.4 Volební kraje a volební obvody.....	57
3.2.3 Právo volit a být volen	58
3.2.3.1 Právo volit.....	58
3.2.3.2 Právo být volen	58
3.2.4 Volební řád České republiky	59
3.2.4.1 Volební proces	59
3.2.4.2 Vnitřní organizace voleb	60
3.2.4.2.1 Ustavení okrskových volebních komisí.....	60
3.2.4.2.2 Kandidátní listiny	60
3.2.4.2.3 Registrace kandidátů.....	61
3.2.4.2.4 Zjišťování a sčítání výsledků voleb.....	62
3.2.4.2.5 Uprázdňený mandát.....	63
3.2.4.2.6 Příspěvek na úhradu volebních nákladů	63
3.2.5 Volební systém při volbách do Poslanecké sněmovny	63
3.2.6 Volební systém při volbách do Senátu.....	65
3.2.7 Volební systém při volbách do krajských zastupitelstev	65
3.2.8 Volební systém při volbách do obecních zastupitelstev	66
3.2.9 Volební systém při volbách do Evropského parlamentu.....	67
4. VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR V R. 2006.....	69
4.1 Výsledky voleb do PSP ČR 2006.....	69
4.2 Situace po volbách do PSP ČR v roce 2006	77
4.3 Možná řešení volebního patu	78
4.3.1 Politická řešení povolební situace v r. 2006.....	78
4.3.1.1 Nové volby.....	79
4.3.1.2 Menšinová vláda	79
4.3.1.3 Velká koalice	80
4.3.1.4 Úřednická vláda	81
4.3.2 Systémová řešení povolební situace v r. 2006.....	82
4.3.2.1 Zavedení většinového systému při volbách do PSP ČR.....	82
4.3.2.2 Změna způsobu přepočítávání hlasů na mandáty	83
4.3.2.2.1 Hagenbach-Bischoffova formule	83
4.3.2.2.2 Hareova formule.....	85
4.3.2.2.3 Imperialiho číslo.....	86
4.3.2.3 Sloučení volebních obvodů do jednoho	89
4.3.2.4 Navýšení počtu poslanců v PSP ČR na 201	91
ZÁVĚR.....	92
POUŽITÁ LITERATURA	93

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Počet získaných mandátů v PSP ČR ve volbách 2006.....	8
Tabulka 2 – Souhrnné informace - Hagenbach – Bischoffova metoda.....	10
Tabulka 3 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu - Hagenbach – Bischoffova metoda.....	11
Tabulka 4 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Hagenbach – Bischoffova metoda.....	11
Tabulka 5 – Souhrnné informace – Hareova formule	12
Tabulka 6 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu – Hareova formule.....	12
Tabulka 7 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Hareova formule.....	13
Tabulka 8 - Rozdělení mandátů – Hare-Niemeyerova metoda.....	13
Tabulka 9 – Souhrnné informace – Imperialiho číslo	14
Tabulka 10 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu - Imperialiho číslo.....	14
Tabulka 11 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Imperialiho číslo.....	15
Tabulka 12 - Souhrnné informace.....	16
Tabulka 13 – Výpočet podílů - d'Hondtova metoda.....	16
Tabulka 14 – Přidělení mandátů, dle dosažených podílů	17
Tabulka 15 – Zisk hlasů	18
Tabulka 16 – Porovnání jednotlivých metod.....	18
Tabulka 17 – Porovnání d'Hondtovy a Hare/Niemeyerovy metody při volbách v roce 1983	25
Tabulka 18. – Seznam politických subjektů ve volbách do NR SR, 2006.....	35
Tabulka 19. – Výsledky voleb do NR SR včetně indexů deformace v roce 2006	36
Tabulka 20. – Právní úprava volebního systému do orgánů veřejné správy	53
Tabulka 21. – Přehled stran a hnutí kandidujících ve volbách do PSP ČR 2006	70
Tabulka 22. – Volební účast a odevzdané hlasy v jednotlivých volebních krajích	71
Tabulka 23. – Celkové výsledky voleb do PSP ČR v r. 2006	72
Tabulka 24. – Zisky hlasů v jednotlivých volebních krajích při volbách do PSP ČR v r. 2006.....	73
Tabulka 25. – Zisky mandátů v jednotlivých volebních krajích při volbách do PSP ČR v r. 2006.....	75
Tabulka 26. – Indexy deformace	75
Tabulka 27. – Volby 2006 - Hagenbach-Bischoffova formule	84
Tabulka 28. – Volby 2006 – Hareova formule	86
Tabulka 29. – Volby 2006 – Imperialiho číslo	88
Tabulka 30. – Volby 2006 – Celorepublikový volební obvod	90

Úvod

V demokratickém politickém uspořádání jsou volby základním prostředkem realizace vůle občanů na fungování orgánů veřejné správy na všech jejích úrovních. Právě volby umožňují občanům tím, že jim poskytnou možnost umístit do klíčových pozic vedení státu, kraje či obcí takové politické zastupitele, jejichž názory a postoje jsou právě jim nejbližší a kteří se tím pádem stanou zprostředkovateli jejich vlastních názorů a postojů, prosadit vlastní názor na fungování a směřování státu a jeho součástí.

Na druhou stranu nelze obecně konstatovat to, že svobodné volby jsou zárukou občanské nebo politické svobody v zemi, ve které se odehrávají, neboť existuje mnoho vlivů, kterými lze bohužel takové volby ovlivnit případně zmanipulovat.

Cílem této práce není snaha zkoumat politické souvislosti provázející volby. Zaměřuje se na proces voleb jako takových, oproštěných od těchto vlivů. Nicméně, vzhledem k tomu, že volby a politika jsou neodmyslitelně propojeny, tam kde je to nutné, jsou politické okolnosti ovlivňující volby uvedeny pro dokreslení pozadí voleb.

Přestože se může jevit při letmém pohledu volební proces jako jednoduchá a pevně stanovená procedura, při bližším zkoumání se ukáží jak její náročnost a komplexnost, tak preciznost, se kterou jsou zpracovány a řešeny i ty nejdrobnější detaily celého volebního procesu.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá jedním ryze technickým aspektem voleb a to různými variantami způsobu přepočtu hlasů získaných od voličů na mandáty přidělené jednotlivým politickým stranám a hnutím v prostředí poměrného zastoupení. Zabývá se také tím, jak může zvolený způsob přepočtu ovlivnit celkový výsledek voleb. Druhá kapitola porovnává volební systémy ve vybraných zemích EU. Třetí kapitola shrnuje vývoj volebního systému od r. 1918 až po současnost, přičemž detailně se zaměřuje na

volební systém na všech úrovních veřejné správy platný v České republice v současné době. Čtvrtá kapitola pak analyzuje volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, které proběhly v roce 2006 a na základě teoretických předpokladů uvedených zejména v kapitolách jedna a dva nabízí různá řešení, jak zabránit volebnímu patu, který po těchto volbách nastal.

1. Způsoby přepočtu získaných hlasů na počet mandátů

3. června roku 2006 jsme se mohli dočíst na stránkách www.idnes.cz tuto zprávu: „...Kompletní výsledky voleb včetně zahraničních okrsků potvrdily vítězství ODS s 35 procenty. Druhá ČSSD má 32%. KSČM získala 13%, lidovci 7 a zelení 6. Tato zpráva potvrdila, že ODS získala od občanů České republiky 35 procent hlasů“ [7]. Získala ale také 35% poslaneckých mandátů v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky? Odpovídal počet získaných mandátů procentuálnímu zisku hlasů od občanů? Na tuto otázku odpovídá Tabulka 1.

Tabulka 1 – Počet získaných mandátů v PSP ČR ve volbách 2006

Strana	Mandáty	%
ODS	81	40,50
ČSSD	74	37,00
SZ	6	3,00
KSČM	26	13,00
KDU-ČSL	13	6,50
Celkem mandátů	200	

Zdroj: www.volby.cz

Jak je patrné ze srovnání získaných volebních hlasů a přidělených mandátů, existuje významná okolnost, která do značné míry ovlivňuje výsledky voleb. Touto okolností je právě zvolený způsob přepočtu získaných hlasů na počet mandátů.

Ve volební praxi se uplatňují dva hlavní systémy. Prvním z nich je systém většinový. Tento systém se používá například při volbách do Senátu Parlamentu České republiky. Druhým z nich je systém poměrného zastoupení, který se v České republice používá v ostatních volbách. V systému poměrného zastoupení můžeme dále rozlišit dvě hlavní skupiny metod.

První skupina používá k převedení počtu stranou získaných hlasů na mandáty tzv. „volební číslo“¹, jehož myšlenková podstata spočívá v tom, že jeho hodnota vyjadřuje minimální počet hlasů, který strana musí získat, aby jí bylo možné přidělit mandát.

Druhá skupina metod pracuje se systémem tzv. „volebních dělitelů“, jejichž matematický základ vychází z teorie, že žádná strana nemůže získat mandát dříve, než ta strana, která v daný okamžik procesu rozdělování mandátů disponuje větším počtem hlasů.

Při použití většinového volebního systému odpadá nutnost přepočtu získaných hlasů na mandáty. Tato nutnost vyvstává až při použití systému poměrného. Mezi nejvýznamnější metody přepočtu patří ty uvedené v kapitole 1.1.

1.1 Nejvýznamnější metody přepočtu hlasů na mandáty

Jak bylo uvedeno v kapitole 1., můžeme v zásadě rozdělit metody přepočtu hlasů na mandáty do dvou skupin. Jedná se o metody volebního čísla a systémy volebního dělitele. Tato kapitola pojednává o jednotlivých metodách a systémech, které jsou dále rozděleny podle toho, do které kategorie spadají.

Mezi nejvýznamnější metody přepočtu získaných hlasů ve volbách na mandáty patří zejména dvě nejpoužívanější, kterými jsou Hagenbach–Bischoffova metoda a d’Hondtova metoda. Tyto dvě metody jsou, nebo byly, používány i v České republice a proto jim budu věnovat největší pozornost.

1.1.1 Metody volebního čísla

Tato skupina je charakteristická tím, že v prvním přepočtu zpravidla nerozdělí všechny mandáty. Ty je pak potřeba rozdělit na základě zbylých hlasů v tomtéž obvodu, nebo převést

¹ Některé zdroje uvádějí i tzv. „mandátové číslo“

do druhého skrutinia. Při přepočtech se pracuje s celkovým počtem odevzdaných hlasů a počtem mandátů, které se mají rozdělit. Tím se zjistí, kolik hlasů připadá na jeden mandát. Tento výsledek se označuje jako kvocient, neboli volební číslo. Rozdělování mandátů v praxi pak vypadá tak, že strana obdrží tolik mandátů, kolikrát se volební kvocient vejde do počtu hlasů, které získala.

1.1.1.1 Hagenbach – Bischoffova metoda

Je jednou z metod používaných v systémech poměrného zastoupení a využívajících volebního čísla. Volební číslo se zde získá vydělením počtu všech hlasů odevzdaných na volebním obvodu, kde se stanovený počet mandátů rozděluje, počtem těchto mandátů zvětšeným o jednu.

Důsledkem je zpravidla skutečnost, že mandáty nejsou přiděleny v prvním skrutiniu² a k úplnému rozdělení všech mandátů je třeba minimálně dvou skrutinií. Po prvním skrutiniu také zůstávají vyšší zbytky hlasů pro strany, na které již nemohl být přidělen mandát. Všechny takto zbylé hlasy se převádějí do druhého skrutinia. Způsob rozdělení mandátů a převodu hlasů zobrazuje následující příklad (Tabulky 2 až 4):

Tabulka 2 – Souhrnné informace - Hagenbach – Bischoffova metoda

Počet rozdělovaných mandátů:	20
Počet odevzdaných hlasů:	754803
Volební číslo:	35943

Zdroj: www.czso.cz

Princip poměrného zastoupení se zde uplatní tak, že každá strana obdrží tolik mandátů, kolikrát je volební číslo obsaženo v počtu stranou získaných hlasů – viz. Tabulka 3.

² Skrutinium = proces přepočítávání získaných hlasů ve volbách

Tabulka 3 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu - Hagenbach – Bischoffova metoda

	Hlasy	Mandáty	Výpočet
Strana A	243811	6	243811/35943
Strana B	194583	5	194583/35943
Strana C	127625	3	127625/35943
Strana D	188784	5	188784/35943
Celkem rozděleno mandátů		19	

Zdroj: www.czso.cz

Je zřejmé, že v tomto skrutiniu se nepodařilo rozdělit všechny mandáty a také nejsou využity všechny hlasy odevzdané pro jednotlivé strany. Stranám zůstaly relativně velké zbytky hlasů – viz. Tabulka 4.

Tabulka 4 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Hagenbach – Bischoffova metoda

	Zbytek hlasů
Strana A	28153
Strana B	14868
Strana C	19796
Strana D	9069

Zdroj: www.czso.cz

Pokud by nebyla stanovena další kritéria, jeden mandát by zůstal neobsazen. V případě, že by tento příklad byl aplikován v podmínkách České republiky, pak by se zbytky hlasů podle stran v jednotlivých volebních obvodech a nerozdělené mandáty převáděly do druhého skrutinia. Byly by sečteny na republikové úrovni. Následně by byly zbylé mandáty opět s využitím volebního čísla a stejné metody rozděleny.

1.1.1.2 Hareova formule

Hareova formule užívá volebního čísla (počtu hlasů odevzdaných ve volebním obvodě, připadajících na jeden mandát - např. v dvacetimandátovém obvodě s 1 000 000 odevzdaných

hlasů $M = 50\,000$). Každá strana obdrží tolik mandátů, kolikanásobně je beze zbytku volební číslo obsaženo v počtu pro ni odevzdaných hlasů. Při této metodě ovšem zůstávají zbytkové mandáty, které se rozdělují dalšími postupy. Jedná se o metodu obdobnou metodě Hagenbach – Bischoffově, s tím rozdílem, že Hagenbach – Bischoffova metoda pro získání volebního čísla dělí počet odevzdaných hlasů počtem přidělovaných mandátů – zvýšených o jeden. Jak vypadá přerozdělení hlasů za použití stejných vstupních údajů jako v případě Hagenbach – Bischoffovy metody zobrazují Tabulky 5 – 7.

Tabulka 5 – Souhrnné informace – Hareova formule

Počet rozdělovaných mandátů:	20
Počet odevzdaných hlasů:	754803
Volební číslo:	37740

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Jak je patrné pro přepočítání hlasů na mandáty bude použito rozdílné volební číslo.

Tabulka 6 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu – Hareova formule

	Hlasy	Mandáty	Výpočet
Strana A:	243811	6	243811/37740
Strana B:	194583	5	194583/37740
Strana C:	127625	3	127625/37740
Strana D:	188784	5	188784/37740
Celkem rozděleno mandátů		19	

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Tabulka 7 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Hareova formule

	Zbytek hlasů
Strana A	17371
Strana B	5883
Strana C	14405
Strana D	84

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Jediným rozdílem je tedy odlišné množství zbytkových hlasů, které by byly převáděny do druhého skrutinia.

1.1.1.3 Hare/Niemeyerova metoda

Hare/Niemeyerova metoda neboli metoda matematických proporcí, vychází z Hareho metody, avšak nepočítá zvlášť volební číslo, nýbrž rovnou počet mandátů pro příslušnou stranu. Hlasy odevzdané straně jsou vynásobeny celkovým počtem mandátů, který má být rozdělen a celé takto získané číslo se vydělí celkovým počtem odevzdaných hlasů. Strany získají tolik mandátů, jak vysoká je celá část takto vyděleného čísla. Zbytkové mandáty se přidělí podle výše zbytků z vydělených čísel. Jak vidno, Hare-Niemeyerova metoda v sobě zahrnuje i přidělení zbytkových mandátů metodou největšího zbytku. Pro stejné vstupní hodnoty zobrazuje výsledek přerozdělení hlasů pomocí Hare-Niemeyerovy metody Tabulka 8.

Tabulka 8 - Rozdělení mandátů – Hare-Niemeyerova metoda

	Hlasy	Mandáty	Výpočet
Strana A:	243811	7 (6+1)	$(243811 \cdot 20) / 754803$
Strana B:	194583	5	$(194583 \cdot 20) / 754803$
Strana C:	127625	3	$(127625 \cdot 20) / 754803$
Strana D:	188784	5	$(188784 \cdot 20) / 754803$
Celkem:	754803		
Celkem rozděleno mandátů		20	

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Strana A obdržela při použití Hare-Niemeyerovy metody celkem sedm hlasů. Šest díky uvedenému podílu a jeden zbytkový mandát díky největšímu počtu zbytkových hlasů.

1.1.1.4 Imperialiho číslo

Jde vlastně jen o modifikaci již dříve představených metod. Imperialiho číslo je odvozeno od Hareovy formule, resp. Hagenbach-Bischoffovy formule, kdy se volební číslo nezískává dělením počtu mandátů, jež mají být přiděleny, zvětšeným o jeden, nýbrž o dva.

Pro lepší představu je připojen způsob přepočtu – Tabulky 9 – 11.

Tabulka 9 – Souhrnné informace – Imperialiho číslo

Počet rozdělovaných mandátů:	20
Počet odevzdaných hlasů:	754803
Volební číslo:	34309

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Tabulka 10 - Rozdělení mandátů po prvním skrutiniu - Imperialiho číslo

	Hlasy	Mandáty	Výpočet
Strana A:	243811	7	243811/34309
Strana B:	194583	5	194583/34309
Strana C:	127625	3	127625/34309
Strana D:	188784	5	188784/34309
Celkem rozděleno mandátů		20	

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

Tabulka 11 – Zbytek hlasů po prvním skrutiniu - Imperialiho číslo

	Zbytek hlasů
Strana A	3648
Strana B	23038
Strana C	24698
Strana D	17239

Zdroj: vlastní zpracování, dle Sociologický časopis, XXXVII, (4/2001)

K rozdělení všech mandátů došlo již v prvním skrutiniu. Neobsazený mandát, který byl při použití Hagenbach – Bischoffova metody nebo Hareovy formule obsazen až ve druhém skrutiniu, připadl straně s největším počtem hlasů – straně A.

1.1.2 Systémy volebního dělitele

Někdy se označují také jako systémy největšího průměru, které beze zbytku odstraňují problémy s nepřidělenými mandáty. Mandáty jsou postupně přidělovány jednotlivým stranám podle průměrů hlasů aktuálně vykázaných na jeden získaný mandát. V praxi je tedy počet hlasů každé strany vydělen řadou čísel. Tím se vypočítá, jaký byl průměrný počet hlasů na mandát ve chvíli, kdy strana získala první, druhý, třetí ... mandát. Mezi všemi takto vypočtenými výsledky se mandáty postupně přidělují podle velikosti od největšího tak dlouho, dokud není přidělen předepsaný počet mandátů.

1.1.2.1 d'Hondtova metoda

Tato přepočítávací metoda je v současnosti v praxi nepoužívanější a má řadu modifikací. V České republice se používá od roku 1990 k výpočtu rozdělení mandátů v obecních zastupitelstvech, od roku 2000 ve volbách do zastupitelstev krajů, od roku 2002 ve volbách do Poslanecké sněmovny a od roku 2004 ve volbách do Evropského parlamentu. d'Hondtova metoda rozděluje všechny disponibilní mandáty v jednom skrutiniu. Postup rozdělení je opět demonstrován na příkladu (Tabulky 12 až 14):

Tabulka 12 - Souhrnné informace

	Počet hlasů
Strana A	21529
Strana B	64583
Strana C	21527
Strana D	16124
Počet rozdělovaných mandátů:	4

Zdroj: www.czso.cz

Podstata metody spočívá v tom, že se počet hlasů pro každou stranu jednotlivě dělí postupně čísly ze stanovené číselné řady (tzv. „volební dělitel“), počet vypočtených podílů je limitován počtem kandidátů této strany. Výpočet podílů, za předpokladu, že každá strana nominovala 4 kandidáty zobrazuje Tabulka 13.

Tabulka 13 – Výpočet podílů - d'Hondtova metoda

	Podíl 1	Podíl 2	Podíl 3	Podíl 4
Strana A	21529	10765	7177	5383
Strana B	64583	32292	21528	16146
Strana C	21527	10764	7176	5382
Strana D	16124	8062	5375	4031

Zdroj: www.czso.cz

Pozn. Za volebního dělitele byla zvolena řada 1, 2, 3, 4

Tyto podíly se posléze seřadí od nejvyššího k nejnižšímu a vznikne tak řada tolika podílů, kolik se v daném volebním obvodu rozděluje mandátů. Mandáty se přidělí stranám v pořadí, v jakém jsou seřazeny hodnoty „jejich“ vypočtených podílů hlasů – viz Tabulka 14.

Tabulka 14 – Přidělení mandátů, dle dosažených podílů

	Podíl	Strana
1.	64583	B
2.	32292	B
3.	21529	A
4.	21528	B

Zdroj: www.czso.cz

Z uvedené tabulky vyplývá, že při počtu dosažených hlasů, tak jak jsou uvedeny v Tabulce 12, by ze čtyř mandátů připadly straně B tři a strana A by získala mandát jeden.

Hlavní modifikace d'Hondtovy metody se od sebe liší použitím řady čísel, kterými se hlasy postupně dělí, tedy odlišnost je v použití volebního dělitele. V České republice se pro komunální volby až do roku 2001 používala řada dělitelů přirozených lichých čísel, která počínala od čísla 1 (řada 1, 3, 5, 7 atd.). Od roku 2001 se pro komunální volby používá, stejně jako pro volby do PS PČR a do EP, řada přirozených po sobě jdoucích čísel, která začíná číslem 1 (řada 1, 2, 3, 4 atd.). Pro volby do zastupitelstev krajů se používá řada dělitelů počínající číslem $1,42(\sqrt{2})$ a pokračující řadou přirozených celých čísel (řada 1,42, 2, 3, 4 atd.).

1.2 Porovnání jednotlivých metod

Pro dokreslení problematiky volby určité metody na přepočítání mandátů ze získaných hlasů je uveden následující příklad. Shrnuje v sobě všechny představené metody. Výchozími předpoklady pro uvedený příklad je to, že v daném obvodu je rozdělováno 8 mandátů a celkem bylo odevzdáno 990 159 platných hlasů. Počet hlasů jednotlivým stranám a jejich procentuální rozdělení udává Tabulka 15.

Tabulka 15 – Zisk hlasů

	Počet hlasů	%
Strana A:	101 456	10,25
Strana B:	256 080	25,86
Strana C:	412 665	41,68
Strana D:	184 513	18,63
Strana E:	35 445	3,58

Zdroj: *www.juristic.cz*

Přepočet získaných hlasů na mandáty jednotlivými metodami je uveden v Tabulce 16.

Tabulka 16 – Porovnání jednotlivých metod

	Počet mandátů					Zbytkové mandáty
	strana A	strana B	strana C	strana D	strana E	
Hareova formule	0(1)	2	3	1(2)	0	2*)
Hagenbach-Bischoffova formule	0(1)	2	3(4)	1	0	2**)
Imperialiho číslo	1	2	4	1	0	0
Hare/Niemeyerova metoda	1	2	3	2	0	---
d'Hondtova metoda	1	2	4	1	0	---
*) za použití metody největšího zbytku by ze zbytkových mandátů dostala 1 mandát strana A a 1 mandát strana D						
**) za použití metody největšího zbytku by ze zbytkových mandátů dostala 1 mandát strana A a 1 mandát strana C						

Zdroj: *www.juristic.cz*

Jak je patrné, metoda d'Hondtova může poněkud zvýhodňovat v zastoupení nejsilnější strany, metoda Hare/Niemeyerova naopak obvykle posiluje spíše menší strany. Vliv různých

metod přepočtů na poměry sil v systémech stran obvykle nebývá příliš velký, neboť se zpravidla jedná jen o několik mandátů.

Za určitých specifických situací však tento vliv může nabýt na síle: Kupříkladu tehdy, když se voličské preference jedné ze stran pohybují těsně pod hranicí 50% a metoda znevýhodňující velké strany (typicky Hare/Niemeyerova) této straně znemožňuje získat absolutní většinu mandátů.

Na druhé straně metody, jež favorizují větší strany (typicky metoda d'Hondtova), jsou-li uplatněny v relativně malých volebních obvodech, mohou vést k citelnému posílení větších stran. Např. ve výše uvedeném příkladě umožňuje metoda d'Hondtova straně C s 41,68% hlasů získat 50% mandátů v obvodě. Nejpřesněji "zobrazuje" politické spektrum v shora uvedeném hypotetickém volebním obvodě metoda Hare/Niemeyerova resp. Hareova formule za použití metody největšího zbytku při přidělování zbytkových mandátů; děje se tak ovšem za cenu "nadrepräsentace" malých stran - strana A s 10,25% hlasů získá 12,5% mandátů v obvodě, strana D s 18,63% hlasů pak 25% mandátů, zatímco největší strana (strana C) získá za 41,68% hlasů jen 40% mandátů.

1.3 Rozdělování zbytkových mandátů

Na závěr této části práce bych chtěl ještě připojit stručnou informaci k metodám rozdělování zbytkových mandátů. Častěji užívané jsou následující:

- **Metoda největšího zbytku** - mandáty obdrží ty strany, které mají největší počet zbytkových hlasů
- **Metoda největšího průměru** - mandáty obdrží strana, která by měla největší průměr hlasů na mandát, pokud by jej obdržela; průměr se spočítá jako podíl všech hlasů pro stranu a počtu dosud obdržených mandátů zvětšených o jeden
- **Metoda přidělování zbytkových mandátů podle d'Hondtovy metody či podle některé z jejích modifikací** - zbytkové hlasy se dělí číselnými řadami stejně jako u běžné d'Hondtovy metody či systému metodicky obdobného

Účinky jednotlivých metod na silové poměry v systému stran jsou poměrně malé a dosti různorodé podle konkrétních čísel. V dostupné literatuře o nich nepanuje úplná shoda.

Obecně se přijímá, že metoda největšího zbytku je výhodnější spíše pro malé strany. Uvedený názor lze dle mého soudu vcelku logicky odůvodnit: To, která strana získá největší zbytek hlasů a tedy zbytkové mandáty, závisí vcelku na náhodě (odvisí to výlučně od absolutního počtu hlasů pro tu kterou stranu, aniž by zde existoval vliv poměrů sil jednotlivých stran), ovšem zbytkový mandát obdrženy "navíc" je zpravidla podstatně cennějším ziskem pro malou stranu než pro stranu velkou, jelikož se tím zisk malé strany zvětší o podstatně větší procento než o kolik se nabytím zbytkového mandátu zvětší zisk strany velké³.

Metoda největšího průměru pak zvýhodňuje spíše velké strany. I toto je vcelku logické: Dodatečný mandát přidělený na základě zbytkových hlasů je u malých stran relativně (v poměru k celkovému počtu mandátů dané strany) daleko větším zvětšením dělitele než u stran velkých, takže je pravděpodobnější, že rozhodný podíl u malých stran vyjde pro ně nevýhodně a naopak pro velké strany výhodně.

Účinky těchto metod přidělování zbytkových mandátů, jež jsou založeny na dělení číselnou řadou, pak závisejí na tom, jaká konkrétní číselná řada je použita.

1.4 Vybrané charakteristiky většinového volebního systému

Někdy také označován jako **majoritní princip**. Specifikem tohoto systému (nebo souboru několika systémů) je, že skoro ve všech případech užívají jednomandátové obvody. Z jednoho volebního obvodu tedy vzejde jen jeden vítěz, který obdrží mandát. Jejich význačným

³ Toto ovšem neplatí za situace, kdy zbytkový mandát získaný větší stranou, jí umožní získat nadpoloviční většinu mandátů či třeba blokační minoritu znemožňující bez jejího souhlasu měnit ústavu.

rysem je, že dávají málokdy proporční výsledky hlasování. V důsledku toho, že mandát získá jen jeden kandidát, jsou hlasy ostatním kandidátům považovány za ztracené.

Důležitou roli zde sehrává rozložení hlasů jednotlivým stranám na volební obvody. Menší strana, která v každém obvodě získá stabilní menší počet hlasů nemá šanci proti jiné straně, která sice má své zastoupení jen v jednom volebním obvodě (oblasti / regionu / kraji), ale z nejrůznějších příčin je její postavení v tomto obvodě dominantní. Příklady takových vítězství lze nalézt u nás, například vítězství KDU-ČSL v některých oblastech Moravy v roce 2001 v senátních volbách nebo vítězství KSČM na Karvinsku v roce 2003. Většinový volební systém se dále dělí podle toho, zda je potřeba k dosažení mandátu dosáhnout absolutní většiny nebo jen prosté většiny.

V prvním případě se tedy tento systém nazývá **system relativní většiny**. K získání mandátu je u něj potřeba pouze získat nejvíce hlasů oproti ostatním kandidátům. Volby jsou v tomto případě vždy jednokolové. Je to nejjednodušší systém, který lze ve světě nalézt. Je pochopitelný pro nejširší vrstvy společnosti, což je zvláště důležité v zemích s vysokou negramotností. Jednoznačná volba pro jednoho kandidáta nevyžaduje od voličů žádné složité zaškrťování nebo vytváření pořadí kandidátů. Jeho užitím vzniká také silný bipartismus - zvolená strana je předurčeně levicová nebo pravicová. Systém je tedy nevýhodný pro středové strany. Zabráňuje tedy také rozporům uvnitř sestavené silné vlády a vytváří se silný vztah volič-zastupitel. Nevýhodami je pak horší postavení slabších stran (ty mají šanci jedině pokud se soustředí do jisté geografické oblasti) a ztracené hlasy - tj. hlasy pro ostatní kandidáty, které ihned po sečtení ztrácejí význam. Tento systém se používá ve Velké Británii.

System absolutní většiny je vlastně přísnější variantou systému relativní většiny. K získání mandátu je potřeba většiny hlasů všech voličů = nadpoloviční většinu. Často kandidáti nejsou natolik silní, aby se jim to povedlo hned v prvním kole. Většinou proto následuje kole druhé, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z předchozích kol. Jeho výhoda spočívá v tom, že zde již nejsou hlasy postrádající význam. Voliči, jejichž kandidát nepostoupil a tudíž jejich hlas v prvním kole ztratil význam, se mohou přiklonit na jednu ze

stran v druhém kole a znovu vyjádřit svůj názor. Navíc vypadnuvší kandidáti z prvního kola mohou svým voličům posléze doporučit volbu jednoho z oněch dvou kandidátů. Proto nemusí vždy v druhém kole vyhrát ten kandidát, který získal v kole prvním nejvíce hlasů. Systém se používá například pro volby do Národního shromáždění ve Francii⁴ nebo v senátních volbách v České republice.

Někdy se mohou oba výše zmíněné systémy zároveň promítnout do **smíšeného (kombinovaného) volebního systému**. Ten bývá také dvoukolový a do druhého kola postupuje větší množství kandidátů na základě předem stanovené hranice potřebného množství hlasů.

Alternativní hlasování je posledním většinovým volebním systémem. Bývá označováno jako skutečně většinové a je používáno zatím pouze v Austrálii. Voliči přidělují jednotlivým kandidátům preference (pořadí). Pokud se žádnému z kandidátů nepodaří získat nadpoloviční většiny hlasů, odebírají se postupně kandidáti s nejmenším počtem hlasů a jejich preference se následně přerozdělí mezi zbylé kandidáty.

⁴ Výjimkou je rok 1986, kdy probíhaly volby podle zásad proporčního zastoupení

2. Volební systémy používané v zemích EU

Pro hodnocení volebního systému užívaného v České republice je užitečné představit i volební systémy v dalších zemích Evropské unie.

Zatímco ve většině těchto zemí se nejen volební systém, ale i ostatní složky veřejného, či politického života, stabilizovaly prakticky během celého 20. století, můžeme říci, že v České republice resp. v Československu byl tento aspekt demokratické společnosti po roce 1948 dramaticky omezen až zdevastován. Jeho znovuoživení nastalo až po roce 1989 a Československá republika a později samostatná Česká republika musela urychleně usilovat o zavedení demokratického volebního systému, tak aby se co nejrychleji přiblížila a vyrovnala standardům běžným v ostatních demokratických zemích Evropy. Proto kromě tradičních západních demokracií jsou v této kapitole zastoupeny i některé země východní Evropy s podobným osudem, jaký postihl i Českou republiku.

2.1 SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO

Zákonodárná moc je ve Spolkové republice Německo svěřena jednokomorovému parlamentu, vedle kterého existuje ještě zvláštní orgán – Bundesrat⁵, který hájí zájmy spolkových zemí a je volen nepřímou. Následující informace se proto dotýkají pouze Spolkového sněmu⁶. Ten je tvořen 669 poslanci volenými na dobu 4 let ve „všeobecných, přímých, svobodných rovných a tajných volbách“ [4]. Volební mechanismus se řídí volebním zákonem⁷ v posledním znění z 20. dubna 1998.

V průběhu 50-ti letého vývoje volebního systému došlo k následujícím změnám:

⁵ Bundesrat je zvláštní ústavní orgán, ale nejde o komoru parlamentu

⁶ Spolkový sněm = Bundestag

⁷ Volební zákon = Bundeswahlgesetz – BWG

- 1953 - zavedení systému 2 hlasů
- 1956 - umožnění korespondenční volby
- 1965, 1980 - nové rozdělení volebních obvodů podle počtu obyvatel
- 1969 - snížení věkové hranice pro výkon pasivního volebního práva z 25 na 21 let (v roce 1972 došlo k dalšímu snížení na 18 let)⁸
- 1970 - snížení věkové hranice pro aktivní volební právo z 21 na 18 let⁹
- 1985 - změna přepočtového systému na Hare/Niemeyerovu metodu¹⁰
- 1985 – přiznání volebního práva i Němcům žijícím v zahraničí

2.1.1 Charakteristika volebního systému

V zásadě se jedná o systém proporčního zastoupení, který je výrazně personalizován. Proto se také o něm někdy hovoří jako o smíšeném systému. Každý volič disponuje dvěma hlasy, přičemž jeden hlas odevzdává konkrétnímu kandidátovi v daném jednomandátovém volebním obvodu, druhý hlas pak odevzdává stranické kandidátce v rámci každé země. Zjednodušeně se dá říci, že polovina poslanců je volena většinovým systémem, polovina systémem proporčním [2].

2.1.2 Metoda přepočítávání hlasů

K faktickému rozdělení mandátů dochází ve 3 etapách:

1/ sčítání tzv. druhých hlasů (tedy hlasů pro všechny politické strany, které se zúčastnily voleb)

2/ mandáty získané jednou politickou stranou se pak rozdělí mezi jednotlivé spolkové země, a to podle výsledků, kterých politické strany v té které zemi dosáhly

3/ přidělení mandátů konkrétním kandidátům

⁸ Pasivní volební právo = právo být volen do orgánů veřejné správy

⁹ Aktivní volební právo = právo volit do orgánů veřejné správy

¹⁰ Přejít z d'Hondtovy metody přepočítávání hlasů

Při volbách do Spolkového sněmu v letech 1949-1985 byla užívána d'Hondtova metoda přepočítávání hlasů. Po novele volebního zákona z 8.března 1985 pak byla tato metoda nahrazena tzv. Hare/Niemeyerovým systémem. V praxi se jedná o to, že úhrnný počet mandátů se vynásobí počtem hlasů odevzdaných pro politickou stranu a vydělí se celkovým počtem hlasů všech stran. Dále se zjistí vzájemná proporce mezi jednotlivými spolkovými zeměmi, počet mandátů, který v rámci Spolku připadl na celou stranu, se násobí počtem druhých hlasů pro zemskou kandidátku téže strany a dělí se pak celkovým počtem hlasů, který byl odevzdán pro tuto stranu v rámci celé SRN.

Rozdíl mezi d'Hondtovou a Hare/Niemeyerovou metodou není nijak podstatný, Hare/Niemeyerova metoda je zřejmě trochu přesnější. Tabulka 17. zobrazuje přepočet výsledků voleb v roce 1983, kdy byla naposledy použita d'Hondtova a její srovnání při použití metody Hare/Niemeyerovy.

Tabulka 17 – Porovnání d'Hondtovy a Hare/Niemeyerovy metody při volbách v roce 1983

	CDU/CSU	SPD	F.D.P.	Zelení	celkem
d'Hondtova metoda	244	191	34	27	496
Hare/Niemeyerova metoda	243	190	35	28	496

Zdroj: www.psp.cz

Zvláštním případem německého volebního systému jsou také tzv. přebytkové hlasy. Ty vzniknou ve chvíli, kdy na úrovni některé ze spolkových zemí získá strana více přímých mandátů, než je počet mandátů, které jí přísluší podle druhých hlasů. Tyto přesahující mandáty zůstávají straně zachovány. O tento počet mandátů se pak rozšíří celkový počet poslanců Spolkového sněmu. Při volbách v roce 1990 bylo takovýchto mandátů 6, při volbách v roce 1994 již 16.

2.1.3 Omezující klausule

Poslanecký mandát může získat kandidující strana pouze v případě, že:

- získá alespoň 3 přímé mandáty na základě prvních hlasů
- získá alespoň 5% platných druhých hlasů pro stranické kandidátky v přepočtu na celé území SRN (do r. 1953 stačilo pouze 5% v dané spolkové zemi). Tato omezující klausule se nevztahuje na politické strany národnostních menšin podle §6 zákona o volbách.

2.1.4 Kandidátní listina

Podle §18 zákona o volbách (BGBl. I S 706) je oprávněna podat návrh kandidátní listiny:

- politická strana, která má ve Spolkovém nebo zemském sněmu alespoň 5 mandátů
- politická strana, která nejpozději 90 dní před volbami předloží volební komisi potvrzení, že se řídí zákonem o politických stranách z 31. ledna 1994 a svoji kandidátní listinu podloží písemnou podporou minimálně 200 oprávněných voličů pro volbu individuálního kandidáta nebo 1000 podpisů pro volbu stranické kandidátky
- oprávněný volič podle ustanovení §20 zákona o volbách v případě volby individuálního voliče[6]

2.2 FRANCOUZSKÁ REPUBLIKA

Francouzský parlament je složen ze dvou komor – Národního shromáždění a Senátu, přičemž volby do Senátu probíhají nepřímo prostřednictvím kolegia volitelů z orgánů místní správy a samosprávy. Voliči volí na národní úrovni přímo poslance do Národního shromáždění a v oddělených volbách je volen také prezident republiky. Po celé období tzv.

Páté francouzské republiky se volí podle většinového systému s výjimkou voleb v roce 1986, které proběhly podle zásad proporčního zastoupení. V Národním shromáždění zasedá 577 poslanců, z nichž 555 je jich z Francie, 17 ze zámořských departmentů a 5 ze zámořských území.

2.2.1 Charakteristika volebního systému

Francouzský volební systém je založen na většinovém principu, přičemž volby probíhají ve dvou kolech v jednomandátových volebních obvodech. Pro získání mandátu v prvním kole je třeba absolutní většina hlasů, kdežto v kole druhém již postačuje pouze většina relativní. Volby jsou platné, zúčastnilo-li se jich alespoň 25% oprávněných voličů. Není-li zvolen žádný kandidát v prvním kole, do druhého kola postupují ti kandidáti, kteří v kole prvním získali alespoň 12,5% hlasů.

Volební obvody se prakticky kryjí s územím jednotlivých kantonů – tedy zahrnují přibližně 100.000 obyvatel. Povolená výchylka je 20%.

2.2.2 Kandidátní listina

Podmínky navrhování kandidátů spočívají v předložení prohlášení o kandidatuře nejpozději 21 dní před začátkem hlasování a ve složení kauce. Vzhledem k tomu, že se ve Francii nepraktikují doplňovací volby, musí také každé prohlášení kandidáta obsahovat i označení náhradníka a jeho písemný souhlas.

Dvoukolový většinový systém vede ve Francii k zachování většího počtu stran. Obvyklý průběh volebního klání je, že do prvního kola vysílají všechny strany svého kandidáta. Druhé kolo s sebou přináší možnost vytváření volebních spojení politických stran. Tradičně proti sobě stojí levicový a pravicový blok stran. Na této platformě si strany ideově blízké dojednávají vzájemnou podporu pro druhé kolo. Zároveň tento systém umožňuje

oslabování stran z obou krajů politického spektra. Pravice tradičně nespolupracuje s krajně pravicovou Národní frontou. Socialisté jsou náchylnější ke spolupráci s komunistickou stranou. Toto spojení mezi socialisty a komunisty vychází z nutnosti podpory komunistů pro socialistického kandidáta na prezidenta, který je volen přímou volbou[6].

2.3 ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ

Ve Španělsku zákonodárnou moc představuje dvoukomorový parlament. Dolní komora – Sněmovna poslanců je volena na 4 roky v přímých volbách na základě systému proporcího zastoupení. Horní komora – Senát má také čtyřleté funkční období, senátoři jsou však voleni většinovým způsobem a část senátorů je delegována jednotlivými autonomními komunitami.

2.3.1 Charakteristika volebního systému

V poslanecké sněmovně zasedá 350 poslanců, kteří jsou voleni v přímých volbách v 50 vícemandátových obvodech. Z každého regionu zde musí být zastoupeni alespoň dva poslanci plus vždy jeden na každých dalších 144 500 voličů (nebo zbytek přesahující 70 000 voličů). Počet mandátů se tedy v jednotlivých obvodech řídí počtem oprávněných voličů. Severoafrická území Ceuta a Melilla jsou ve sněmovně zastoupena vždy jedním poslancem. Zastoupení provincií se tak pohybuje od 3 poslanců v 8 nejmenších provinciích do 33 v Madridu a Barceloně. Celkový počet poslanců v Kongresu je od 300 do 400, v současné době je to 348.

Registrované politické strany a jiné skupiny voličů navrhuji kandidátky, a to až do počtu mandátů volených ve volebním obvodu. Volič vybírá jednu z těchto kandidátek, přitom nemá možnost výběru mezi kandidáty. Mandáty jsou přidělovány stranám v poměru podle počtu hlasů, s použitím d'Hondtova systému v každém volebním obvodu zvlášť. Uzavírací klausule je 3 %, je ovšem použitelná pouze ve dvou největších obvodech. Uprázdňený mandát je obsazen kooptací dalšího kandidáta na téže kandidátce.

2.3.2 Kandidátní listina

Kandidátní listinu může v daném obvodu podat registrovaná politická strana nebo koalice stran anebo nezávislí kandidáti, kteří musí doložit podporu nejméně 0,1% (ne však méně než 500) voličů registrovaných v daném volebním obvodu.

2.4 NIZOZEMSKÉ KRÁLOVSTVÍ

V Nizozemsku je dvoukomorový parlament, pro naše potřeby je relevantní sledovat volbu do dolní komory. Dolní komora má 150 členů. Pro volby se používá poměrný systém, přičemž je území státu rozděleno do 19 volebních obvodů¹¹. Tento systém je velice proporcionální, dá se říci, že strana, která získá 10% hlasů, získá také 10% mandátů. Je to systém, který fakticky vylučuje nutnost vytváření volebních koalic[4].

2.4.1 Volební klausule

V Nizozemsku se nevyužívá uzavírací klauzule. Pro zvolení je třeba dosáhnout tzv. volební kvóty, která je vypočítána tak, že celkový počet platných odevzdaných hlasů se vydělí počtem poslanců. Kandidát, který dosáhne této kvóty je zvolen. Zbylé mandáty jsou rozdělovány pomocí metody největšího zbytku. Některé publikace označují tuto volební kvótu za uzavírací klauzuli. Princip je však odlišný - uzavírací klauzule je určena pro politické strany, zatímco volební kvóta je určena pro jednotlivé kandidáty. Průměrně tato kvóta činí zhruba 0,67% získaných hlasů[1].

2.4.2 Kandidátní listiny

Kandidátní listiny předkládají politické strany. Kandiduje-li strana poprvé nebo nemá-li zastoupení v parlamentu, musí složit kauci, která je vrácena, když strana získá alespoň tolik

¹¹ Nizozemsko má necelých 16 milionů obyvatel.

hlasů, kolik představují 3/4 volební kvóty, tedy tolik hlasů, kolik stačí ke zvolení "3/4 poslance".

2.5 RAKOUSKÁ REPUBLIKA

V Rakouské republice je zákonodárná moc svěřena také dvoukomorovému parlamentu. Spolkové radě a Národní radě. Složení Spolkové rady odráží federativní princip Rakouské republiky. Mandáty jsou zde rozděleny podle politického rozložení mandátů v zemských parlamentech. Tyto zemské zastupitelské orgány potom volí 3 až 12 zástupců do Spolkové rady [1].

Volby do Národní rady Rakouské republiky se řídí podle ustanovení volebního zákona z roku 1992. Volební systém vychází z principu poměrného zastoupení s vázanou kandidátní listinou a k přepočtům se užívá Hagenbach-Bischoffova metoda s uplatněním preferenčních hlasů. Rakousko je rozděleno do 9 volebních krajů, které korespondují s územím jednotlivých zemí. Kandidující strana získá poslanecký mandát, obdrží-li při volbách minimálně 4% hlasů. Zisk mandátů v případě volební koalice zákon výslovně neupravuje. Z dikce zákona vyplývá, že kandidátní listinu mohou podat politické strany, jejichž činnost se řídí zvláštním zákonem.

2.6 MAĎARSKÁ REPUBLIKA

V parlamentu Maďarské republiky zasedá 386 poslanců, kteří jsou voleni různým způsobem:

- 176 poslanců je voleno v jednomandátových volebních obvodech většinovým systémem
- 152 poslanců je voleno ve 20 volebních obvodech principem poměrného zastoupení
- zbylých 58 poslanců je vybráno z tzv. „národní listiny“ kandidátů

Jedná se tedy o smíšený volební systém, podobně jako je tomu v SRN. V jednomandátových obvodech probíhají dvoukolové volby, přičemž každý volič má 2 hlasy. Jeden odevzdává individuálnímu kandidátovi, druhý hlas potom kandidátní listině. Jestliže v jednomandátovém obvodě nezíská individuální kandidát absolutní většinu hlasů nebo jestliže se voleb zúčastní méně než polovina oprávněných voličů, koná se 2. kolo. Ve druhém kole se vyžaduje již pouze účast minimálně 25 % voličů. V případě, že žádný z kandidátů nezíská absolutní většinu hlasů, do druhého kola postupují ti, kteří v prvním kole obdrželi alespoň 15 % hlasů.

V případě voleb do vícemandátových volebních obvodů se užívá systém poměrného zastoupení s jednoduchým volebním kvocieniem. Území Maďarska je rozděleno do 20 volebních obvodů, které mají značné rozpětí – získává se zde 4 až 33 mandátů. Jejich průměrná velikost tedy činí 7,6 mandátu. Kandidující strana získává poslanecký mandát, obdrží-li v tomto hlasování alespoň 4% hlasů.

Ze zmíněné celonárodní listiny kandidátů se rozděluje 58 mandátů na základě tzv. zbytkových nebo propadlých hlasů. Základem tu jsou všechny propadlé hlasy, které dosud nenašly využití ve smyslu zvolení jakéhokoliv poslance.

V maďarské politické kultuře nejsou volební koalice obvyklé, proto je ani zákon výslovně neupravuje.

2.7. POLSKÁ REPUBLIKA

Polský parlament je dvoukomorový, pro potřeby této práce je relevantní volební zákon pro volby do dolní komory - Sejmu. Pro volby do Sejmu se využívá poměrného volebního systému, pro přerozdělování hlasů se používá d'Hondtova metoda. Zvláštností je existence dvou druhů kandidátních listin. První jsou sestavovány pro jednotlivé volební okrsky, kterých je 52 (volí se v nich od 2 do 17 poslanců). Tímto způsobem se volí 391 poslanců. Druhé

kandidátní listiny jsou předkládány na celostátní úrovni (celé území Polska je jediným volebním okrskem), zde se volí 69 poslanců. V Polsku se užívají uzavírací klauzule - je to 5% pro samostatně kandidující politickou stranu, 8% pro volební koalici a 7% pro kandidátní listinu na celostátní úrovni.

Jak vyplývá z výše uvedeného, mohou kandidátní listiny předkládat jak politické strany, tak volební koalice, přičemž neexistuje omezení pro počet subjektů sdružených v koalici. Např. vítěz voleb v roce 1997 Volební akce Solidarita byla volební koalicí více jak 40 politických stran, hnutí a sdružení. Druhý nejsilnější subjekt Svaz demokratické levice je spojením levicových politických stran pod vedením sociálních demokratů s levicovými odbory a zájmovými a profesními skupinami. Pojem volební koalice tak v Polsku není omezen pouze na koalice politických stran. Polsko může být klasickou ukázkou vlivu uzavírací klauzule na zastoupení politických stran v parlamentu.

Sociologie politiky používá metody indexů pro stanovení reprezentativnosti parlamentu v souvislosti se sociální reprezentací. Pro naše potřeby je vhodným indexem tzv. index fragmentace a index efektivního počtu stran¹². V roce 1990, kdy nebyla zavedena omezující klauzule, byl index fragmentace 0,942 a index efektivního počtu stran 13,9. Po zavedení omezující klauzule a změně systému přepočtu hlasů na d'Hondtův systém se po volbách v roce 1993 index fragmentace snížil na 0,743 a index efektivního počtu stran na 3,899.

2.8 ESTONSKÁ REPUBLIKA

Estonsko má jednokomorový parlament - 101 členný Riigikogu, jehož volební období je 4 roky. Pro volby do parlamentu se využívá poměrný systém. Pro rozdělení mandátů se

¹² Raeův index fragmentace měří pravděpodobnost, že dva náhodně vybraní poslanci patří k různým stranám. Laakso-Taageperův efektivní počet stran určuje, kolik stran je ve stranickém systému a jakou váhu tyto strany mají.

využívá tzv. modifikovaný d'Hondtův systém¹³. Území Estonska je rozděleno do 11 volebních obvodů, ve kterých se v závislosti na počtu voličů volí od 8 do 11 poslanců¹⁴, přičemž se pro první kolo rozdělování hlasů nevyužívá uzavírací klauzule. V druhém kole se využívá 5% klauzule platná pro celé území Estonska.

Před volbami v roce 1999 byl zákon o volbách novelizován a došlo k zákazu volebních koalic. Důvodem bylo omezit počet parlamentních frakcí. V Estonsku docházelo k situaci, kdy politické strany využily možnosti vytvořit koalici pro překonání 5% uzavírací klauzule pro druhé kolo přidělování mandátů a v parlamentu se okamžitě rozdělily a vytvořily samostatné parlamentní frakce.

Politická strana může podle současného zákona kandidovat pouze pod svým oficiálně registrovaným názvem¹⁵. Volební zákon přitom umožňuje, aby na kandidátní listině politické strany byli zapsáni také členové jiných politických stran, popř. nezávislí kandidáti. Na kandidátní listině přitom není zaznamenána jejich stranická příslušnost nebo nezávislost. Prakticky to znamená, že dvě nebo více stran se mohou dohodnout na společné kandidátní listině, ale musí ji podat jménem oficiálně registrované politické strany. Za tímto účelem musí vzniknout nový subjekt, jako se tomu stalo v případě vytvoření Estonské koaliční strany, která byla vytvořena pro možnost společné kandidátky Estonské strany důchodců a rodiny a Estonské strany venkova. Zákon stanovuje minimální počet členů, který musí politická strana mít, aby mohla podat kandidátní listinu. Je to nejméně 1000 individuálních členů registrovaných nejpozději dva měsíce před podáváním kandidátních listin. Za každého kandidáta musí navíc složit kauci ve výši dvou minimálních platů, která je vrácena, jestliže strana získá alespoň polovinu prosté kvóty.

¹³ Oproti klasickému d'Hondtovu systému je přidělování mandátů rozděleno do tří kol. V prvním kole je zvolen každý kandidát, který dosáhl tzv. prosté kvóty, která se získá vydělením počtu registrovaných voličů v obvodu počtem přidělovaných mandátů. Pro druhé kolo je využívána 5% celostátní uzavírací klauzule. Strany, které ji dosáhnou získají v každém obvodu tolik mandátů, kolikrát počet získaných hlasů v obvodu překročí prostou kvótu. Ve třetím kole jsou přidělovány podle d'Hondtova systému, přičemž se používá modifikovaných dělitelů.

¹⁴ Estonsko má přibližně 1.5 milionu obyvatel.

¹⁵ Registrace je upravena zvláštním zákonem o politických stranách.

2.9 SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Slovensko má jednokomorový parlament - Národní radu Slovenské republiky, která má 150 členů. V současné době se pro volby do Národní rady se využívá poměrný systém s využitím Hagenbach-Bischoffovy metody. Celé území Slovenské republiky je jedním volebním obvodem.

2.9.1 Kandidátní listina

Kandidátní listinu může podat politická strana registrovaná podle zákona o politických stranách nebo koalice politických stran. Politická strana předkládající kandidátní listinu musí připojit prohlášení, že má nejméně 10 000 registrovaných členů. Toto prohlášení musí připojit také každá strana koalice. V případě, že politická strana nemá 10 000 členů, může přiložit podpisové archy s podpisy sympatizantů, kteří počet členů doplní do 10 000. Tato ustanovení se nevztahují na politické strany, které již mají zastoupení v Národní radě.

2.9.2 Volební klausule

Pro vstup do Národní rady je třeba pro samostatně kandidující politickou stranu překonat 5% uzavírací klauzuli, pro koalici dvou a tří stran 7% a pro 4 a více stran 10% uzavírací klauzuli. Toto ustanovení je zavedeno novelou volebního zákona z roku 1999 (zák. č. 223/1999 Z.z.) a je využíváno od roku 2002, kdy proběhly první volby do Národní rady dle tohoto zákona.

2.9.3 Volby do Národní rady r. 2006

Poslední volby do Národní rady Slovenské republiky proběhly 17.6.2006 na základě rozhodnutí předsedy Národní rady Slovenské republiky ze dne 15.3. 2006. O přízeň voličů se v nich ucházelo 21 politických subjektů.¹⁶ Seznam jednotlivých politických subjektů, v pořadí podle volebních čísel, které si vytáhli, společně s počtem jejich kandidátů a zkratkou dané formace zobrazuje Tabulka 18.

¹⁶ http://www.statistics.sk/nrsr_2006/slov/info/strany.jsp

Tabulka 18. – Seznam politických subjektů ve volbách do NR SR, 2006

Číslo	Název	Zkratka	Počet kandidátů
1	Ľavicový blok	ĽB	50
2	Strana občianskej solidarity	S.O.S.	96
3	Misia 21 - Nová kresťanská demokracia	Misia 21	39
4	Strana demokratickej ľavice	SDL'	29
5	Združenie robotníkov Slovenska	ZRS	119
6	Kresťanskodemokratické hnutie	KDH	150
7	Slovenská národná koalícia - Slovenská vzájomnosť	SLNKO	150
8	Aliancia nového občana	ANO	150
9	Hnutie za demokraciu	HZD	150
10	Strana maďarskej koalície - Magyar Koalíció Pártja	SMK-MKP	150
11	Slobodné fórum	SF	150
12	Občianska konzervatívna strana	OKS	150
13	Prosperita Slovenska	PS	53
14	Ľudová strana - Hnutie za demokratické Slovensko	ĽS - HZDS	150
15	Agrárna strana vidieka	ASV	78
16	Komunistická strana Slovenska	KSS	150
17	Slovenská ľudová strana	SĽS	57
18	Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana	SDKÚ - DS	150
19	SMER - sociálna demokracia	SMER	150
20	Slovenská národná strana	SNS	150
21	NÁDEJ	NÁDEJ	31

Zdroj: www.statistics.sk

V seznamech voličů bylo zapsáno celkem 4 272 517 občanů oprávněných účastnit se voleb, z nichž se k urnám dostavilo 2 335 917, přičemž 2 329 852 hlasovalo osobně a 3 427

zaslalo návratnou obálku z ciziny.¹⁷ Účast voličů ve volbách do Národní rady Slovenské republiky v roce 2006 tedy činila 54,67 %. Tabulka 19. ukazuje počet platných volebních hlasů pro jednotlivé politické subjekty a podíl těchto hlasů na celkovém součtu hlasů na území Slovenské republiky, včetně indexů deformace¹⁸ u stran, které získaly mandáty v NR .

Tabulka 19. – Výsledky voleb do NR SR včetně indexů deformace v roce 2006

Číslo	Zkratka	Počet hlasů	Hlasy v %	Mandáty	Mandáty v %	Index deformace
1	ĽB	9 174	0,39			
2	S.O.S.	2 498	0,1			
3	Misia 21	2 523	0,1			
4	SDL'	2 906	0,12			
5	ZRS	6 864	0,29			
6	KDH	191 443	8,31	14	9,33	1,12
7	SLNKO	4 016	0,17			
8	ANO	32 775	1,42			
9	HZD	14 728	0,63			
10	SMK-MKP	269 111	11,68	20	13,33	1,14
11	SF	79 963	3,47			
12	OKS	6 262	0,27			
13	PS	3 118	0,13			
14	ĽS - HZDS	202 540	8,79	15	10	1,14
15	ASV	3 160	0,13			
16	KSS	89 418	3,88			
17	SL'S	3 815	0,16			
18	SDKÚ - DS	422 815	18,35	31	20,67	1,13

¹⁷ Občané slovenské národnosti, kteří nemají trvalé bydliště na území Slovenska a nebo mají, ale v době voleb se zde nezdržují a o volbu prostřednictvím pošty požádali obec.

¹⁸ Index deformace = poměr mezi procentuálním ziskem mandátů a procentuálním ziskem hlasů na celkovém počtu mandátů a hlasů

Číslo	Zkratka	Počet hlasů	Hlasy v %	Mandáty	Mandáty v %	Index deformace
19	SMER	671 185	29,14	50	33,33	1,14
20	SNS	270 230	11,73	20	13,33	1,14
21	NÁDEJ	14 595	0,63			

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.statistics.sk

Slovenské parlamentní volby tedy vyhrála doposud opoziční strana Smer-sociální demokracie s 29,14 procenty hlasů vedená Robertem Ficem. 18,35 procenta zaznamenala Slovenská demokratická a křesťanská unie – Demokratická strana (SDKU-DS) tehdejšího premiéra Mikuláše Dzurindy. Třetí skončila nacionalistická Slovenská národní strana (SNS) s 11,73 % a těsně tak předstihla Stranu maďarské koalice (SMK), která obdržela 11,68 procenta platných hlasů. Na pátém místě se umístila Lidová strana-Hnutí za demokratické Slovensko (LS-HZDS) vedená Vladimírem Mečiarom s 8,79 procenta hlasů. Nejmenší stranou v Národní radě je v současné době se ziskem 8,31 procenta Křesťanskodemokratické hnutí (KDH).

V prvním skrutiniu se podařilo rozdělit celkem 149 mandátů a ten poslední získal nakonec Směr-sociální demokracie, který vykazoval nejvyšší zbytek po dělení republikovým volebním číslem. Směr obsadil v nové Národní radě 50 křesel, tedy třetinu ze 150 míst. SDKU-DS připadlo 31 mandátů, SNS a SMK mají shodně po 20 poslancích a KDH 14 poslanců. Průměrný index deformace dosahuje hodnoty 1,135 a je prakticky stejný pro všechny strany, které získaly mandáty v NR SR. Dá se říci, že používaný volební systém (a z něj obzvláště zavedení jediného volebního okrsku) a způsob přepočtu hlasů na mandáty zaručuje prakticky přesné přerozdělení mandátů dle výsledků ve volbách a uvedené indexy deformace odpovídají pouze přidělení mandátů za zbytkové hlasy pro ostatní strany, kterým se nepodařilo získat žádný mandát ve sněmovně. Používaný systém zanedbatelnou měrou zvýhodňuje spíše velké strany s větším procentuálním ziskem hlasů.

3. Volební systém České republiky

3.1 Historický vývoj volebního systému ČSR – ČR

3.1.1 Volební systém 1. republiky

Volební systém v období 1. republiky vychází z Ústavní listiny ČSR z roku 1920, kde bylo paragrafem 6, čl. 1 rozhodnuto o tom, že Národní shromáždění bude mít dvě komory a to Poslaneckou sněmovnu a Senát. Do poslanecké sněmovny bylo voleno 300 poslanců voliči nad 21 let věku z kandidátů starších 30 let, a to na volební období šesti let. Do Senátu skládajícího se ze 150 členů volili lidé nad 26 let věku z kandidátů starších 45 let, a to na volební období osmi let. Podmínkou bylo státní občanství a trvalé bydliště v některé z obcí Československé republiky – proto se v roce 1920 nevolilo na Těšínsku, na Spiši a Oravě, na Podkarpatské Rusi, na Hlučínsku, Vitorazsku a Valticku, v oblastech, o jejichž přiřazení k republice se jednalo. Volební období poslanecké sněmovny bylo šestileté, zatímco u senátorů bylo osmileté – v praxi však byly obě komory rozpuštěny současně a současně se také do obou komor parlamentu konaly i volby.

Ústavní listinou byl prohlášen lid za jediný zdroj veškeré státní moci v Československé republice. Volební právo bylo paragrafem 8 ústavní listiny definováno jako obecné, rovné, přímé a tajné. Nejvýraznější změnou pro obecnost volebního práva bylo **přiznání volebního práva ženám**. Tento fakt spolu se snížením věkové hranice pro nabytí volebního práva z 24 na 21 let, vedl k tomu, že se například v Čechách roku 1907 dostavilo k volbám 1 153 000 voličů a roku 1920 již 3 423 000 voličů [5].

Po celé období existence 1. republiky byl základem volebního systému princip poměrného zastoupení. Tento princip byl zakotven v ústavní listině v paragrafu 8 pro Poslaneckou sněmovnu a v paragrafu 13 pro Senát. V důvodové zprávě k volebnímu zákonu byl princip poměrného zastoupení zdůvodňován třemi základními argumenty:

- zajištění politických práv národnostních menšin
- pomoc při odbourání nešvarů volební geometrie známé z většinového systému Rakouska
- ochrana obyvatelstva před radikální socialistickou „povodní“, tj. oslabení pozice levice v regionech, kde by mohly díky většinovému systému dosáhnout významného volebního úspěchu

Základem pro volební systém pro Národní shromáždění v období 1. republiky se staly zákony 123,124,208 a 431/1920Sb., které byly později ještě několikrát novelizovány. Pro volby do Poslanecké sněmovny bylo vytvořeno 23 volebních krajů a pro volby do Senátu 13 volebních krajů. Volič se ve volbách rozhodoval pro celou krajskou kandidátku některé strany a pořadí kandidátů nemohl měnit – **hlasovalo se tedy o tzv. přísně vázaných kandidátních listinách**. Platnost kandidátské listiny stvrzovalo nejméně 100 úředně ověřených podpisů budoucích voličů – tedy podstatně méně osob, než je tomu dnes u neparlamentních stran. Kandidovat smělo jen o třetinu více osob, než bylo mandátů. Předsednictvo krajské volební komise přidělovalo jednotlivým kandidátkám pořadová čísla, a to podle toho, v jakém pořadí byly kandidátky volební komisi předkládány.

Rozdělení mandátů na základě výsledku voleb probíhalo ve třech kolech. Strana v kraji v prvním skrutiniu získala tolik mandátů, kolikrát bylo volební číslo obsazeno v počtu získaných hlasů. Volební číslo se podle paragrafu 46 volebního zákona vypočítalo vydělením součtu všech platných hlasů ve volebních kraji počtem mandátů, které se měly v dotyčném kraji obsadit – šlo tedy o Hareovu metodu. Mandáty obdrželi kandidáti podle pořadí na kandidátní listině. Zbytky hlasů a neobsazené mandáty byly převedeny do druhého skrutinia, přičemž hlasy stran, které v kraji nezískaly ani jeden mandát nebo 20 tisíc hlasů v nějakém kraji, se nepřeváděly. V druhém skrutiniu se zbylé hlasy z celé republiky vydělily zbylým počtem mandátů zvětšeným o jeden, čímž vzniklo volební číslo druhého skrutinia – byla použita Hagenbach-Bischoffova metoda. Mandáty neobsazené ani ve druhém skrutiniu se přidělovaly ve třetím skrutiniu podle pravidla největších zbytků (v případě shody počtu zbylých hlasů rozhodoval los).

3.1.2 Volební systém 3. republiky (1945-1948)

Volby do ústavodárného Národního shromáždění proběhly v květnu 1946 na základě volebního zákona 67/1946Sb. schváleného Prozatímním národním shromážděním. Tento zákon navázal na ústavní zákon 65/1946Sb., kterým byl stanoven jednokomorový parlament se třemi sty poslanci volenými na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva podle zásady poměrného zastoupení. Tentýž zákon zrušil instituci volebního soudu.

Věková hranice aktivního volebního práva byla snížena na 18 let. Podle paragrafu 10 volebního zákona mohli být za poslance zvoleni jen „státní občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti“ ve věku nad 21 let. Toto národnostní omezení volebního práva se však vztahovalo i na aktivní volební právo, neboť bylo obsaženo již v zákoně č. 28/1946 o úpravě stálých voličských seznamů. Podle paragrafu 2 odst. 1 tohoto zákona totiž „*do voličských seznamů buďtež zapsáni všichni státní občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti bez rozdílů pohlaví, kteří v den vyložení voličských seznamů přeskočili 18. rok věku*“, mají trvalé bydliště v obci a nebyli vyloučeni ze způsobilosti výkonu volebního práva z důvodu ztráty svéprávnosti, rozhodnutím soudu nebo vězením. Další omezení obsahoval paragraf 14 volebního zákona: „*kandidátní listiny pro volbu do ústavodárného shromáždění mohou podati jen politické strany vyvíjející v den 30. dubna 1946 činnost v dotčené zemi*“. **Šlo vlastně o dvojí omezení – ne každá strana mohla předkládat kandidátky a nemohl kandidovat nikdo, kdo by nebyl navržen politickou stranou.**

Podle paragrafu 11 volebního zákona byla v tomto období republiky ukotvena **povinnost volit**, bylo však umožněno odevzdávat zvláště k tomuto účelů vydané prázdné volební lístky.

Volby proběhly v 28 krajích – na rozdíl od 22 krajů dřívějších. Protože tehdy nebylo možné zjistit počet obyvatel v jednotlivých krajích a stanovit tak počet mandátů na jednotlivé

kraje, připadl tento úkol ústřednímu volebnímu výboru, a to jednak pro celý stát, jednak pro zemi Českou, Moravskoslezskou a Slovenskou. Počet mandátů přidělených České zemi, zemi Moravskoslezské a Slovensku vznikl vydělením počtu obyvatel země státním mandátovým číslem. Zemské mandátové číslo pak bylo vypočteno vydělením v zemi odevzdaných hlasů počtem zemi přidělených mandátů. Zemským mandátovým číslem se dělil počet platných hlasů v každém volebním kraji, a tak vznikl počet mandátů přidělený tomu kterému kraji.

Volební zákon z roku 1946 navázal i na jiné principy volebního systému 1. republiky, a to ne vždy ty nejdemokratičtější. Znovu se objevuje přísně vázaná kandidátní listina – volič směl odevzdat do urny kandidátní listinu kterékoli strany, přičemž škrty, výhrady a jiné změny neměly účinku. Opět se volební číslo vypočítalo tak, že byl součet všech platných hlasů odevzdaných v kraji dělen počtem mandátů - zase byla pro první skrutinium použita Hareova metoda. Volebním číslem se vydělily hlasy odevzdané pro jednotlivé strany, čímž začalo obsazování mandátů na kandidátní listině podle pořadí na ní uvedeném. Mandáty, které nebyly v prvním skrutiniu obsazeny, obsazoval ústřední volební výbor v druhém skrutiniu pro každou zemi zvlášť. Pro druhé skrutinium nebylo stanoveno žádné kvorum povinných hlasů z prvního sčítání, což byla oproti systému za 1. republiky změna. Pro druhé skrutinium odevzdávaly strany nové kandidátní listiny za jednotlivé země. Kandidáty pro druhé skrutinium vybírali vedoucí představitelé stran v libovolném počtu z kandidátů v krajích nezvolených ve skrutiniu prvním. Pro druhé skrutinium bylo vypočteno zemské volební číslo – součet zbytku hlasů v každé zemi byl dělen zbylými mandáty zvětšenými o jeden – Hagenbach-Bischoffova metoda – a kolikrát bylo toto číslo obsaženo ve zbytku hlasů pro jednotlivé strany, tolik strana dostala dalších mandátů. Pokud nebyly takto obsazeny všechny mandáty, přiřadil ústřední volební výbor tyto mandáty postupně těm stranám, které v dotyčné zemi vykazovaly nejvyšší zbytek dělení. Při rovnosti zbytků se mandát přikazoval straně, jež měla větší součet zbytků ve druhém skrutiniu. Kdyby byly i tyto součty stejné, přikázal se mandát té straně, která obdržela v zemi více hlasů; byl-li počet stejný, rozhodoval los [5].

3.1.3 Období byrokratického socialismu (1948-1989)

Ústava 9. května zachovala původní definici volebního práva, avšak vypustila tu část, která hovořila o tom, že volby se konají na základě systému poměrného zastoupení. Na základě Ústavy 9. května byly v roce 1948 provedeny volby, které ovšem podle systému poměrného zastoupení proběhly. Tehdy byly poprvé použity jednotné kandidátky Národní fronty. Volby v květnu 1948 proběhly podle volebního zákona 75/1948Sb. **Ten zachovával systém poměrného zastoupení, přičemž nadále využíval Hareovu metodu v prvním skrutiniu a v druhém pak postupoval při rozdělování zbylých mandátů metodou nevyšších zbytků.** I v těchto volbách byl použit princip přísně vázané kandidátní listiny, neboť volební zákon v paragrafu 32 stanovil, že „škrtý, výhrady a jiné změny nemají účinek“ – ovšem umožňoval odevzdání prázdného lístku, tedy obecnou negativní volbu. Aktivní volební právo měli jen „státní občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti bez rozdílů pohlaví“, kteří v den vyložení voličských seznamů překročili 18 let, měli bydliště v obci a nebyli vyloučeni ze způsobilosti výkonu volebního práva z důvodu ztráty svéprávnosti.

V roce 1954 byl přijat nový volební zákon č. 27/1954Sb., který zavedl většinový systém s jednomandátovými volebními obvody, a to s požadavkem zisku absolutní většiny hlasů ke zvolení. Volby byly nadále definovány jako právní akt vykonávaný na základě obecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Volební právo příslušelo všem občanům Československé republiky, kteří v den volby dosáhli věku 18 let, bez ohledu na národnost, příslušnost, pohlaví, náboženské vyznání, zaměstnání, dobu pobytu, sociální původ, majetkové poměry a dřívější činnost. Právo volit neměly osoby, které byly pravomocně zbaveny zcela nebo zčásti svéprávnosti pro duševní poruchu. Pasivní volební právo bylo dáno těm, kdo měli aktivní volební právo a dosáhli věku 21 let.

Principem většinového volebního systému bylo vytvoření volebních obvodů, které byly vytvářeny tak, aby na každých 35 000 obyvatel připadl jeden volební obvod. V každém volebním obvodu byl zvolen **jeden kandidát**, který obdržel nadpoloviční většinu všech

platných hlasů odevzdaných v daném volebním obvodu.. Jestliže kandidát nedostal nadpoloviční většinu platných hlasů, měly se nejpozději do 14 dnů od prvních voleb konat volby nové- případně volební komise vyhlásí opětovnou volbu mezi dvěma kandidáty, kteří obdrželi největší počet platných hlasů. Obdobně se měly konat do 14 dnů nové volby v případě, že počet odevzdaných hlasů v obvodě byl menší než polovina voličů, kteří mají v obvodě právo volit.

Základním omezením volebního práva byla možnost navrhopvat kandidáty. Podle paragrafu 21 odst. 1 jsou „kandidáti pro volbu do Národního shromáždění jsou kandidáti Národní fronty jakožto svazku dělníků, rolníků a pracující inteligence“. Podle odstavce 2 „shromáždění dělníků, rolníků a ostatních pracujících na závodech, úřadech a vesnicích a shromáždění vojáků a příslušníků ostatních ozbrojených sborů předkládají návrhy na kandidáty Národní frontě“.

Takto byla zásadně omezena možnost navrhopvat kandidáty, a tím i možnost výběru mezi nimi prostřednictvím voleb. Toto omezení bylo jedním z kroků, které právně omezily demokratický charakter voleb byť tento zůstal formálně předepsán. Další okolnosti, které provázely praktický výkon volebního práva znamenaly faktickou destrukci jakékoli demokratičnosti volebního procesu. Byly to zejména tyto okolnosti:

- výběr jednoho kandidáta na jeden volební obvod, a to na základě rozhodnutí shora. Tím byla likvidována demokratická podstata voleb jako výběru voličů mezi minimálně dvěma svobodně kandidujícími uchazeči o funkci.
- Vliv „manifestačního hlasování“ potlačujícího tajnost volebního aktu. Paragraf 31 uváděl: „ve volebních místnostech jsou pro úpravu hlasovacích lístků určeny zvláštní prostory oddělené tak, aby byla zaručena tajnost hlasování. V těchto prostorech nesmí být nikdo přítomen zároveň s voličem, ani člen volební komise.“ Zákonem však nebyla stanovena povinnost jít do této oddělené prostory. Protože zákon umožňoval odmítnutí kandidáta jeho škrtnutím na hlasovacím lístku – ne však vepsání nového kandidáta, vznikla nedemokratická situace: bylo organizováno manifestační hlasování bez

odchodu do oddělených prostor, a tak každý, kdo tyto prostory navštívil, byl automaticky pokládán za osobu, která chce upravit hlasovací lístek škrtnutím kandidáta.

Do nového volebního zákona se promítla též idea vázaného mandátu zástupci lidu v parlamentu. Zákon č. 27/1954Sb. stanovil principy, na jejichž základě mohl být poslanec odvolán svými voliči. O odvolání poslance se rozhodovalo tak, že voliči vložili do volební schránky hlasovací lístek, na němž škrtnutím nehodícího se předtisku dávali najevo, zda jsou pro odvolání poslance nebo ne. Poslanec mohl být odvolán, účastnila-li se hlasování o jeho odvolání alespoň polovina voličů s hlasovacím právem a byla-li pro odvolání odevzdána nadpoloviční většina platných hlasů.

Podle principů vtělených do volebního zákona č.27/1954 Sb. Proběhly v květnu 1954 volby do Národního shromáždění a Slovenské národní rady. V letech 1960 a 1964 pak následovaly další volby do Národního shromáždění, které se konaly podle stejných zásad. Kandidátka Národní fronty obdržela během těchto voleb od 97,89% do 99,99% odevzdaných hlasů.

Významnou změnu přinesla v této éře zejména dvě období – předně jsou to právní změny, které souvisejí s přijetím socialistické ústavy a ústavního zákona o federaci a tím druhým jsou politicko-právní změny ve volených orgánech po vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území Československa v srpnu 1968.

Ústava Československé socialistické republiky byla přijata jako ústavní zákon č. 100/1960 Sb. V červenci 1960. V článku 3 odstavci 1) definuje tato ústava volební právo do všech zastupitelských sborů jako obecné, rovné s přímé s tajným hlasováním. Ústavou bylo stanoveno, že aktivní volební právo přísluší občanům od 18 let, pasivní pak od 21 let. V dalších odstavcích je pak definován imperativní mandát tehdejšího poslance:

2) Členové zastupitelských sborů – poslanci – jsou povinni být ve stálém styku se svými voliči, dbát jejich podnětů, skládat jim účty ze své činnosti a podávat jim zprávy o činnosti sboru, jehož jsou členy

3) Člen kteréhokoli zastupitelského sboru může být z rozhodnutí svých voličů kdykoli odvolán.

Návrh na odvolání měl podávat ten orgán Národní fronty, který jej vybíral z navržených na kandidáta za poslance. O návrhu na odvolání poslance měli rozhodovat voliči na schůzích veřejným hlasováním. Tento prvek možnosti odvolání poslance představuje zajímavý prvek v rámci rozvoje demokracie na pozadí tehdejšího politického vývoje v zemi. V praxi však tento prvek nebyl užíván a i například pro „rekonstrukci“ parlamentu v roce 1969 i 1990 bylo použito jiné, rychlejší, ale mnohem méně demokratické metody.

Ústavní zákon o československé federaci, přijatý v říjnu 1968, měnil strukturu vrcholných zastupitelských sborů. Z jednokomorového Národního shromáždění bylo vytvořeno dvoukomorové Federální shromáždění složené ze Sněmovny lidu a Sněmovny národů při rovnoprávnosti obou sněmoven. K platnému usnesení Federálního shromáždění byl nutný souhlas obou sněmoven. Počet poslanců Sněmovny lidu byl stanoven na 200 poslanců, volených v celé Československé socialistické republice přímou volbou v jednomandátových volebních obvodech, přičemž na každý obvod měl připadnout přibližně stejný počet obyvatel. Sněmovna národů měla vyjádřit rovnoprávné postavení obou republik federálního státu. Z jejích 150 poslanců bylo voleno 75 v České a 75 ve Slovenské socialistické republice přímou volbou v jednomandátových volebních obvodech. Obě sněmovny byly voleny na 5 let. Zároveň zákon o federaci zřídil Českou národní radu a Slovenskou národní radu, vymezil jejich základní pravomoci a stanovil počet jejich poslanců: u České národní rady na 200 poslanců a u Slovenské národní rady na 150 poslanců.

Vytvoření České národní rady bylo důležité zejména proto, že byly vytvářeny zákonodárné, výkonné i soudní orgány reprezentující zájmy českého národa ve federálním státě. Byla tak odstraňována nepochopitelná asymetrie ve výstavbě státních orgánů

v Československu, kde do té doby existovaly vedle ústředních orgánů ještě státní orgány slovenské, ale ne české.

Česká národní rada ovšem vznikla v roce 1968 na základě ústavního zákona č. 77/1968 Sb. O přípravě federálního uspořádání ČSSR jako 150členný prozatímní orgán zvolený Národním shromážděním na návrh vedení Národní fronty z poslanců Národního shromáždění a z význačných představitelů veřejného života českého národa, kteří poslanci nebyli. Tento prozatímní orgán měl právo předkládat Národnímu shromáždění návrhy týkající se federativního uspořádání Československa a zajišťovat přípravné práce spojené s ustanovením českých státních orgánů. Na základě ústavního zákona o federaci provedla Česká národní rada doplňovací „volbu“ – přesněji řečeno kooptaci – do počtu zákonem stanovených 200 poslanců, kteří nabyli 1.ledna 1969 všech práv a povinností poslanců. Obdobně rozšířila svůj počet i Slovenská národní rada.

Konstituování zastupitelských orgánů nově vzniklé federace bylo poznamenáno dramatickými událostmi po vpádu vojsk Varšavské smlouvy na území Československa 21.srpna 1968. Uspořádat v tehdejší atmosféře jakékoliv volby se jevilo mocenské elitě jako sebevražedné. Ovšem již v dubnu 1968 rozhodlo předsednictvo Národního shromáždění o odkladu voleb na pozdější termín, a tak mandát poslanců zvolených v roce 1964 končil až volbami roku 1971. Proto ona kooptace v rámci národních rad – proto též zvláštní konstituování dvoukomorového Federálního shromáždění po nabytí platnosti ústavního zákona o federaci. Předně se poslanci, zvolení do Národního shromáždění v roce 1964 ve všeobecných volbách, stali poslanci Sněmovny lidu. Sněmovna národů pak byla zvolena – přesněji řečeno delegována – národními radami z těch poslanců národních rad, kteří nebyli poslanci Národního shromáždění.

Těmito politicky motivovanými kooptacemi a delegacemi na počátku roku 1969 nekončilo narušování volebního práva. Ústavní zákon č.117/1969 Sb. v paragrafu 3 uvádí, že „zastupitelský sbor může svého poslance zbavit poslanecké funkce, jestliže to navrhne příslušný orgán Národní fronty“. Zároveň se v předcházejícím paragrafu 2 vytvářel prostor pro

zaplnění takto uvolněného místa v zastupitelských sborech:“Vyžaduje-li to řádný chod zastupitelského sboru, může tento sbor na návrh příslušného orgánu Národní fronty doplnit volbou počet svých členů.“ Protože podle ústavy (článek 2) státní moc mohly vykonávat jen zákonodárné sbory zvolené lidem, lze konstituování a rekonstrukce zákonodárných sborů v letech 1968 až 1971 pokládat za neústavní. V každém případě bylo v rozporu s demokratickými zásadami voleb - což samozřejmě stejnou měrou platí i o rekonstrukci zákonodárných sborů v roce 1990 [5].

3.1.4 Volby po roce 1989

Již v prosinci 1989 začaly na výzvu vedení Komunistické strany Československa a některých dalších stran Národní fronty rezignace na poslanecké mandáty. Protože se tento postup zdál pomalý, byl v lednu 1990 přijat ústavní zákon č. 14/1990Sb. o odvolání poslanců.

Na základě rezignací a odvolání na základě uvedeného zákona byla k 30.lednu dokončena zásadní rekonstrukce Federálního shromáždění. V jejím rámci se 102 poslanci vzdali svého mandátu a 35 poslanců bylo odvoláno. Následovaly kooptace nových poslanců na základě návrhů Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí.

Počátkem února proběhla rekonstrukce České národní rady: nově bylo obsazeno 63 mandátů, jeden zůstal volný. Vzápětí následovala rekonstrukce Slovenské národní rady, v jejímž rámci bylo kooptováno 42 nových poslanců. Výsledkem všech těchto rekonstrukcí bylo, že ve všech zákonodárných sborech měla po této úpravě poprvé od roku 1948 komunistická strana méně než 50% poslanců.

Ústavním zákonem č. 46/1990Sb. Z února roku 1990 byla upravena Ústava ČSSR, a to mimo jiné v pasážích týkajících se koncepce reprezentace. Byla změněna povaha poslaneckého mandátu : vázaný poslanecký mandát nahradil mandát volný.

V roce 1990 byla stanovena délka mandátu poslance Federálního shromáždění a národních rad na dva roky a volební období obecních zastupitelstev bylo vymezeno na čtyři roky. V roce 1992 poslanci zákonodárných sborů získali mandát na čtyři roky (poslanci Federálního shromáždění se mandátu zřekli koncem roku 1992 ústavním zákonem likvidujícím ČSFR).

Volební systém byl vymezen celou řadou právních norem, z nichž nejdůležitější představuje ústava a volební zákony. Většinový volební systém byl změněn na systém poměrného zastoupení, který byl pak zpřesněn volebními zákony.

Pro charakteristiku volebního systému v době konání voleb Federálního shromáždění roku 1990 a 1992 je nejdůležitější zákon Federálního shromáždění ČSFR č. 47/1990 Sb., který byl změněný a doplněný zákonným opatřením předsednictva Federálního shromáždění 1990 č.208/1990 Sb. a zákonem č. 59. Volební systém pro Českou republiku byl upraven zákonem České národní rady č. 54/1990 Sb. o volbách do ČNR, který byl změněn a doplněn zákonným opatřením předsednictva ČNR č.221/1990 Sb.,zákonem ČNR č. 435/1991Sb. a zákonem ČNR č. 94/1992Sb. Volby do obcí v roce 1992 upravil zákon české národní rady č. 368/1990 a zákon č. 346/1990 Slovenské národní rady.

Podle uvedeného zákona se volilo do dvou komor Federálního shromáždění: Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Hned první paragraf zákona stanovil, že se volby mají konat na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním podle zásady poměrného zastoupení. Zákon tedy potvrdil návrat k systému poměrného zastoupení.

Kandidátní listiny pro volby do zákonodárných sborů mohly podávat jen politické strany, hnutí a koalice – tedy nemohli kandidovat jednotlivci. Politické strany či hnutí musely při podávání kandidátních listin připojit prohlášení, že mají nejméně deset tisíc individuálních členů nebo petici požadující, aby tato politická strana kandidovala, podepsanou tolika dalšími oprávněnými voliči, kolik se jich politické straně nedostává na počtu individuálních členů. Podle novel z roku 1992 se tato povinnost nevztahovala na politické strany a hnutí, které byly

zastoupeny v zákonodárných sborech 60 dnů před vyhlášením voleb nebo ve volbách roku 1990 získaly nejméně deset tisíc hlasů.

Kandidátní listiny do zákonodárných sborů se podávaly nejpozději do 60 dnů před dnem voleb. Nejvyšší počty kandidátů strany, koalice či hnutí v kraji na kandidátní listině stanovila příloha zákona.

Mandáty byly přidělovány na základě volebních výsledků stran, hnutí a koalic ve volebních krajích. Volby se tudíž konaly podle volebních krajů, které byly vymezeny v příloze zákona a kryly se s kraji v rámci bývalé ČSSR. Tyto kraje byly sdružovány podle jednotlivých republik zvlášť, aby bylo možné vyhovět požadavku počítání volebních výsledků v rámci jednotlivých republik.

Podle ústavního zákona se volilo 75 poslanců z každé republiky do Sněmovny národů. Rozdělení mandátů v případě Sněmovny lidu bylo určeno na základě státního mandátového čísla, které vzniklo tak, že celkový počet občanů dělil ústavně stanoveným počtem poslanců.

Byla použita Hareova metoda. V každé republice se volilo tolik poslanců, kolikrát bylo státní mandátové číslo obsaženo v součtu občanů republiky – tedy, po přepočtech, to v roce 1990 bylo 101 a v roce 1992 to bylo 99 poslanců v českých zemích; v roce 1990 to bylo 49 a v roce 1992 51 poslanců na Slovensku. Počty poslanců národních rad nebyly změněny: do ČNR se volilo 200 a do SNR 150 poslanců.

Počet poslanců připadajících na jednotlivé kraje nebyl stanoven předem, ale vypočítával se až podle skutečné volební účasti. Postup byl takový, že se republikovým mandátovým číslem dělil celkový počet platných hlasů z volebního kraje a celé číslo takto vypočtené bylo počtem mandátů připadajícím na kraj. Nebyly-li takto rozděleny všechny mandáty připadající na Českou či Slovenskou republiku, přidělovala Ústřední volební komise postupně mandáty v téže republice těm volebním krajům, které vykazovaly nejvyšší zbytek dělení; v případě rovnosti měl rozhodnout los.

Počet volených poslanců připadajících na jednotlivé volební kraje nebyl shodný. Například při volbách do Federálního shromáždění v roce 1992 bylo v České republice rozpětí od sedmi poslanců do Sněmovny lidu a pěti poslanců do Sněmovny národů v Jihočeském kraji po 20 poslanců do Sněmovny lidu a 14 poslanců do Sněmovny národů v Jihomoravském kraji.

Přidělování mandátů probíhalo ve dvou skrutiniích. Podle volebního zákona z roku 1990 bylo stanoveno jednotné kvorum pro vstup do prvního skrutinia na pět procent ze všech odevzdaných platných hlasů alespoň v jedné z republik. Toto omezení představovalo první změnu ve srovnání s volebními zákony 1. a 3. republiky. Stejně kvorum bylo stanoveno pro volby do České národní rady – pro volby do Slovenské národní rady bylo stanoveno kvorum pří procent. V roce 1992 došlo k další úpravě, podle níž bylo kvorum stanoveno v rozpětí pět až jedenáct procent.

Politické strany a hnutí, které se nedostaly přes stanovenou hranici, neobdržely žádný mandát – byť v praxi dokázaly získat více hlasů, než bylo určeno mandátovým číslem. Kdyby nebyla přijata zásada pětiprocentního kvora, stačilo by při volební účasti ve volbách roku 1990 pro získání mandátů:

➤ V České republice pro:

Sněmovnu lidu přibližně 72 tisíc hlasů

Sněmovnu národů přibližně 96 tisíc hlasů.

➤ Ve Slovenské republice pro:

Sněmovnu lidu přibližně 69 tisíc hlasů

Sněmovnu národů přibližně 45 tisíc hlasů.

Přijetí zásady pětiprocentního kvora však znamenalo, že pro získání prvního mandátu bylo nutné získat téměř 362 tisíc hlasů v České republice nebo přes 169 tisíc hlasů na Slovensku.

Po spočítání, které ukázalo, jaké strany, hnutí a koalice překročily povinné kvorum, byly v prvním skrutiniu mandáty přidělovány v rámci volebních krajů, a to až do počtu mandátů připadajících na volební kraj. Vlastní rozdělování mandátů v prvním skrutiniu probíhalo, tak že součet platných hlasů ve volebním kraji pro politické strany, které postoupily do prvního skrutinia, se vydělil počtem mandátů připadajícím na kraj zvětšeným o jeden. Byla tedy použita Hagenbach-Bischoffova metoda (Dropova kvóta). V případě Slovenské národní rady byla v roce 1990 použita jiná metoda: podle paragrafu 42 čl.1 zákona SNR č. 80/1990 Sb. se součet platných hlasů odevzdaných pro politickou stranu či hnutí v rámci kraje v prvním skrutiniu vydělil počtem mandátů, který byl kraji přidělen. Byla tedy použita Hareova metoda – stejně jako za 1. a 3. republiky. Až novela volebního zákona pro SNR z února 1992 č.104/1992 Sb. zavedla i pro volby do Slovenské národní rady Hagenbach-Bischoffovu metodu.

Takto vzniklo – po zaokrouhlení – krajské volební číslo. Krajským volebním číslem se dělil zisk hlasů každé politické strany – a výsledek určil počet získaných mandátů. Bylo-li takto přiděleno o jeden mandát víc, než kolik jich připadalo na kraj, odečítal se přebývající mandát té politické straně, která ve volebním kraji vykazala nejmenší zbytek dělení.

Mandáty byly v prvním skrutiniu přidělovány v zásadě podle pořadí na hlasovacím lístku. Zákon však stanovil možnost využít preferenční hlasování. Mandáty, které nebyly přiděleny v prvním kole, byly rozdělovány v druhém skrutiniu. Do druhého skrutinia byly převedeny zbytky hlasů jednotlivých stran ze všech krajů republiky. Pro druhé skrutinium předkládaly politické strany, hnutí a koalice kandidátní listiny za každou z republik samostatně, a to v neomezeném rozsahu, ale jen se jmény lidí, kteří kandidovali v krajích a nebyli zvoleni v prvním skrutiniu. Postup rozdělování v druhém skrutiniu byl obdobný jako ve skrutiniu prvním – všechny zákonodárné sbory, a to včetně Slovenské národní rady již v roce 1990- používaly Hagen-Bischoffovu metodu. Krajské volební číslo bylo nahrazeno republikovým- Ústřední volební komise ve druhém skrutiniu sečetla zbytky hlasů jednotlivých politických stran v rámci České republiky a v rámci Slovenské republiky, v případě Federálního shromáždění pro každou sněmovnu zvlášť. Tento součet vydělila počtem

mandátů, které zbývalo obsadit v příslušné republice, zvětšeným o jednu. Celé číslo vyšlé dělením a zaokrouhlené na jednotky bylo republikovým volebním číslem.

3.2 Charakteristika současného volebního systému ČR

Současný volební systém České republiky vychází z historických kořenů a je rovnocenný s volebními systémy ostatních vyspělých demokratických zemí. Na všech volebních úrovních naplňuje demokratický princip daný Ústavou a naplňuje její článek 18., který stanovuje, že volby se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.

Vzhledem k uspořádání veřejné správy v České republice probíhají volby v několika úrovních. Jsou jimi volby do obecních zastupitelstev, krajských zastupitelstev, Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Senátu Parlamentu České republiky a můžeme sem zařadit i volby do Evropského parlamentu.

3.2.1 Právní úprava volebního systému ČR

Volby do Parlamentu České republiky jsou upraveny jednak Ústavou České republiky a jednak dílčími zákony vymezujícími přesně způsob volby i všechny okolnosti s volbou související. Volby do orgánů státní správy a samosprávy na příslušných úrovních jsou rovněž upraveny dílčími zákony. Přehled volených orgánů a zákonů tyto volby vymezujících je uveden v Tabulce 20.

Tabulka 20. – Právní úprava volebního systému do orgánů veřejné správy

Orgán VS	Číslo upravujícího zákona	Název upravujícího zákona
Zastupitelstva obcí	491/2001 Sb.	Zákon o volbách do zastupitelstev obcí
Zastupitelstva krajů	130/2000 Sb.	Zákon o volbách do zastupitelstev krajů
Parlament ČR	247/1995 Sb.	Zákon o volbách do Parlamentu ČR
Evropský parlament	62/2003 Sb.	Zákon o volbách do Evropského parlamentu

Zdroj: vlastní zpracování

Za zcela zvláštní součást volebního práva lze zřejmě považovat místní referendum upravené v České republice zákonem č. 22/2004 Sb. Při referendu jde totiž o vyjádření myšlenky formou souhlasu či nesouhlasu. Hlasující občané plní své aktivní volební právo a jsou tak účastníky veřejnoprávního rozhodování¹⁹.

3.2.2 Principy a instituty voleb v České republice

3.2.2.1 Zásada přidělování mandátů

Této zásadě byla v teoretické rovině věnována kapitola 1 této práce. Jednotlivé způsoby přidělování mandátů v podmínkách České republiky budou zpracovány podrobně v následujících kapitolách. Obecně můžeme říci, že Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, krajská a obecní zastupitelstva a poslanci ČR do Evropského parlamentu voleni podle konkrétních variant principu poměrného zastoupení. Senát Parlamentu ČR je pak ustavován podle zásady většinové, kdy zvítězit ve volebním obvodu může jen jeden kandidát (a zpravidla potažmo tedy jeho strana).

Záměr kombinace různého způsobu zastoupení do dvou komor Parlamentu ČR spočívá především ve vytvoření jiného politického profilu jedné každé z komor tak, aby

¹⁹ Klíma, K.: Ústavní právo.2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. str. 379

v procesu přijímání zákonů mohla být výsledná vůle jedné komory korigovaná jinou vůlí komory druhé.

3.2.2.2 Volební okrsky a seznamy voličů

Základem územní organizace voleb a tudíž administrativní volební geografie jsou volební okrsky. Volební okrsky jsou zvláštní územní jednotky vytvářené pro účely voleb. Jsou organizačním způsobem pro zajištění vztahu obyvatel (zejména trvale bydlících občanů), jejich informování o volbách a zajištění volebního aktu (vyjádření, resp. zjištění vůle voličů). Stanovení stálých volebních okrsků je záležitostí starosty.

Přímou organizační souvislost s volebními okrsky má pak instituce seznamů voličů. Stálý seznam voličů je totiž zvláštním registrem obyvatelstva zajišťujícím nejen legitimitu jednotlivého voliče a tudíž i subjektivní volební právo, ale i organizovanou možnost toto právo veřejnou mocí zabezpečit. Seznamy voličů též zajišťují požadavek, aby volič nevolil vícekrát a nebyla tudíž porušována zejména rovnost volebního práva.

Voliči jsou vedeni v tzv. stálých seznamech voličů, a to obcemi podle trvalého pobytu voliče v obci, městské části či obvodu.

Zvláštní seznam voličů je pak pro volby do Parlamentu ČR veden pro zvláštní situace, kdy volič:

- nemá trvalý pobyt na území ČR,
- je v nemocnici, porodnici, sanatoriu, ústavu sociální péče nebo v obdobném ústavu a zařízení umístěném v obci (či statutárním městě),
- je v policejní cele, v místě výkonu vazby nebo v místě výkonu odnětí svobody, umístěném v obci či statutárním městě,
- volí v obci na voličský průkaz

Zvláštní seznam vedou též zastupitelské úřady pro voliče, kteří nemají trvalý pobyt na území ČR.²⁰

Pro voliče je cílovým způsobem výkonu volebního práva navštívení volební místnosti. Na tu kladou volební zákony zvláštní požadavky směřující nejen k jejímu potřebnému technickému vybavení (volební schránky, hlasovací lístky, výpisy ze stálých a zvláštních volebních seznamů), ale i vnitřní organizaci místností (umístění prostorů pro hlasování) a vnější vzhled objektu, v němž se volí (vyvěšení státní vlajky).

3.2.2.3 Volební orgány

Ve smyslu zákonů se jako volební orgány zřizují nebo jako volební orgány určují:

- Státní volební komise,
- Ministerstvo vnitra,
- Ministerstvo zahraničních věcí,
- zastupitelský úřad a konzulární úřad České republiky,
- Český statistický úřad,
- krajský úřad, Magistrát hlavního města Prahy,
- úřady městských částí v hlavním městě Praze, úřady městských částí nebo městských obvodů ve městech Brno, Ostrava a Plzeň,
- tzv. pověřený obecní úřad pro určité zákonné situace,
- obecní nebo městský úřad, resp. Pověřený obecní úřad,
- starosta obce, městské části nebo městského obvodu, primátor statutárního města,
- zastupitelský úřad,
- okrsková volební komise.

Státní volební komise je stálým orgánem na úseku voleb do zastupitelstev obcí, krajů a do Parlamentu ČR a Evropského parlamentu. Jejím předsedou je ex lege ministr vnitra ČR,

²⁰ Takový volič podává písemnou žádost o zápis, a to v územním obvodu zastupitelského úřadu, v němž má trvalý pobyt. Tato žádost musí být mj. doložena totožností žadatele, potvrzením o jeho státním občanství České republiky, bydlištěm v územním obvodu zastupitelského úřadu, kde má být zapsán do zvláštního seznamu.

její další členy jmenuje a odvolává na jeho návrh vláda ČR. Členy komise ministři vnitra navrhnou ze zákona ministři či vedoucí těchto resortů či orgánů: financí, zahraničních věcí, spravedlnosti, obrany, zdravotnictví, práce a sociálních věcí, Českého statistického úřadu a vedoucí kanceláře prezidenta republiky.

Státní volební komise především koordinuje přípravu, organizaci, průběh a provedení voleb do parlamentu ČR a do Evropského parlamentu. Dále např. vyhláší a uveřejní celkové výsledky voleb do obou komor, předává osvědčení o zvolení členem každé z komor zvoleným kandidátům, určuje losem číslo, kterým budou označeny hlasovací lístky stran či hnutí pro volby do poslanecké sněmovny.

Ministerstvo vnitra jako ústřední orgán státní správy na úseku voleb do všech zastupitelských orgánů především metodicky řídí organizační a technickou přípravu voleb, zajišťuje tisk volebních materiálů a hlasovacích lístků, atd.

Ministerstvo zahraničních věcí organizačně a technicky zabezpečuje přípravu a provedení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v zahraničí.

Český statistický úřad především zabezpečuje technicky systém zpracování výsledků do Parlamentu ČR, zpracovává celkové výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, údaje o celkových výsledcích voleb do Senátu a předává je neprodleně Státní volební komisi.

Krajský úřad v sídle kraje pro volby do Poslanecké sněmovny především zajišťuje organizačně a technicky provedení voleb ve volebním kraji, zejména projednává a registruje kandidátní listiny.

Obecní úřad zajišťuje pro okrskové volební komise volební místnosti, vede zvláštní seznamy, vydává voličské průkazy. Starosta především zajišťuje distribuci hlasovacích lístků voličům, informování voličů o volbách v obci, jmenuje a odvolává zastupitele okrskové volební komise atd.

Zastupitelský úřad v rámci svého územního obvodu především zajišťuje přípravu a provedení voleb do Poslanecké sněmovny, včetně zajištění volební místnosti a dalších podmínek pro zvláštní okrskovou volební komisi.

Volební stranou se v tomto smyslu míní nejen registrované politické strany a hnutí podle zvláštního zákona, ale také koalice politických stran, nezávislí kandidáti, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran a nezávislých kandidátů. Na obecní úrovni se tak umožňuje větší variabilita při politickém seskupování a zejména také možnost neorganizovaných občanů či lokálních věcných zájmů usilovat o mandát a získat eventuelně zastoupení v obci.

3.2.2.4 Volební kraje a volební obvody

Součástí teritoriálního základu voleb jsou zvláštní územní jednotky k volbám předpokládané – volební kraje a volební obvody. Tyto zvláštní útvary organizačně zajišťují delegování kandidátů jednotlivými politickými subjekty pro daný útvar a následnou volební soutěž mezi nimi, včetně přidělení mandátů. Pro volby Poslanecké sněmovny jsou zákonem určeny volební kraje (§26 zákona) totožné s územím krajů jako vyšších samosprávních celků a hlavního města Prahy. Pro volby Senátu se vytváří na území České republiky 81 jednomandátových volebních obvodů (§ 59 zákona), jejichž popis v odkazu na administrativní okresy a případně další obce sousedních okresů tvoří přílohu č. 3 zákona. Ve volbách do zastupitelstev obcí se vytváří jeden či více volebních obvodů.

Všechny zvláštní volební okrsky v zahraničí jsou podřazeny pod volební kraj určený losem Státní volební komisí, a to do 7 dnů od vyhlášení voleb prezidentem republiky.

Pro volby do evropského parlamentu tvoří území České republiky jeden volební obvod.

3.2.3 Právo volit a být volen

Volby se konají na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním. Tento ústavní princip (čl. 18 Ústavy) se promítá do zákonných podmínek volebního práva fyzických osob, které je vázáno na české státní občanství²¹.

3.2.3.1 Právo volit

Právo volit má státní občan dosažením věku 18 let. Za překážky výkonu volebního práva se pro volby do Parlamentu považují:

- zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu ve smyslu zákona č. 20/1966Sb. , o péči o zdraví lidu,
- zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům.

Pro volby do obecních a krajských zastupitelstev vedle překážek shodných s výše uvedenými do Parlamentu ČR, je příslušné zákony pro volby do krajských a obecních zastupitelstev dále rozšiřují o zákonem stanovené omezení svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody.

3.2.3.2 Právo být volen

Právo být volen je věkově vázáno na dosažení věku 18 let (obecní či krajská zastupitelstva), 21 let (Poslanecká sněmovna a Evropský parlament) a 40 let (v případě Senátu). K některým překážkám výkonu volebního práva se v případě pasivního volebního práva nepřihlíží (v případě voleb do Parlamentu je to důvod ochrany zdraví lidu) [3].

²¹ Pro volby Evropského parlamentu i občan jiného členského státu Evropské unie, pokud je po dobu nejméně 45 dnů veden v evidenci obyvatel podle zvláštního právního předpisu, obecně cizí státní občané mají tuto možnost i při volbách do orgánů územní samosprávy.

3.2.4 Volební řád České republiky

3.2.4.1 Volební proces

Volby jsou časově vymezený postup (řád), v němž jednotlivé subjekty mají pravomoci, práva či povinnosti. Jako účastníci voleb přitom vystupují na jedné straně organizátoři a na druhé straně soukromé fyzické či právnické osoby jako realizátoři ústavních práv, zejména pak volebního.

Vyhlášení voleb je pravomocí prezidenta republiky, a to nejpozději 90 dnů před jejich konáním.²² Ve smyslu čl. 63 odst. 2 a 3 Ústavy se jedná o pravomoc, která si vyžaduje kontrasignaci vládním činitelem. Vyhlášení voleb má konstitutivní charakter oficiálního začátku volebního procesu s důsledky pro všechny jeho předvídané účastníky.

Obec (starosta) nejpozději 15 dnů přede dnem konání voleb vydá vyhlášku o době a místě konání voleb v obci (a to i v jazyce určité národnostní menšiny). V zahraničí tak učiní zastupitelský úřad způsobem v místě obvyklým.

Zákony stanoví pravidla a časové vymezení pro volební kampaň. Volební kampaň je oficiální možností agitace pro kandidáty plakáty, rozhlasem, televizí a jinými prostředky. Délka i pravidla volební kampaně se liší pro volby do jednotlivých sborů.

Den voleb je ze zákonů interpretován a rozložen na dva dny, v nichž se koná hlasování.

Řád hlasování je založen na technologii hlasování vložením z celé sestavy vybraného jediného (případně upraveného)²³ hlasovacího lístku do úřední obálky, povinným vstupem do

²² V případě voleb do Evropského parlamentu tak prezident republiky činí na základě rozhodnutí Rady Evropské unie.

²³ V případě voleb do Poslanecké sněmovny a Evropského parlamentu se do obálky vkládá vybraný hlasovací lístek (případně upravený) politické strany, v případě Senátu vybraný hlasovací lístek (se jménem kandidáta nijak

prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků a posléze vložení obálky do volební schránky.

Po ukončení hlasování prohlášeném předsedou okrskové volební komise se koná sčítání hlasů, které má neveřejný charakter za možné přítomnosti členů vyšších volebních komisí a na základě zvláštního povolení.

3.2.4.2 Vnitřní organizace voleb

Pro zajištění řádného průběhu voleb a je nezbytné vymezení určitých etap a faktorů, které volby ovlivňují . Jde o:

3.2.4.2.1 Ustavení okrskových volebních komisí

Jedná se o zákonem předvídaný organizační akt následující po vyhlášení voleb, dávající politickým stranám nebo koalicím možnost podat zákonem vymezený počet návrhů na členy okrskových komisí, včetně náhradníků – ve stanovené lhůtě 30 dnů. Svolání prvních zasedání okrskových komisí je záležitostí starosty obce tak, aby se uskutečnilo nejpozději 21 dnů přede dnem voleb.

3.2.4.2.2 Kandidátní listiny

Politické strany nebo koalice (v případě Senátu i nezávislí kandidáti) jsou oprávněny nejpozději 66 dnů přede dnem voleb předložit návrhy kandidátních listin či kandidátů.

neupravený), v případě voleb do krajských zastupitelstev jeden (případě upravený) hlasovací lístek, v případě voleb do obecních zastupitelstev (na jediném hlasovacím lístku označením kandidátů politických stran ve sloupcích volebních stran), a to do počtu členů zastupitelstva nebo značením jedné volební strany nebo kombinací.

V případě voleb do Poslanecké sněmovny krajskému úřadu v sídle kraje, v případě voleb do Senátu volebnímu obvodu, či ministerstvu vnitra v případě voleb do Evropského parlamentu. Nejvyšší počet kandidátů je v případě voleb do Poslanecké sněmovny určen přílohou zákona, v případě Senátu může být navržen pouze jeden kandidát. V případě voleb do Evropského parlamentu je nejvyšší počet kandidátů, které může politická strana, politické hnutí nebo koalice uvést na kandidátní listině o jednu třetinu vyšší, než počet poslanců Evropského parlamentu volených na území České republiky – tedy 24 plus 8.

Zákon určuje náležitosti obsahu kandidátní listiny. Zapisovatel volební komise je povinen až do uplynutí lhůty pro podávání návrhů politickými subjekty upozorňovat na nedostatky zmocněnce politických stran. Nezávislý kandidát při volbách do Senátu podává přihlášku sám. Politická strana je povinna určit pořadí svých kandidátů na kandidátní listině. Ke kandidátní listině musí být přiloženo vlastnoručně podepsané prohlášení kandidáta, že souhlasí se svou kandidaturou a že není na kandidátce jiné politické strany a že je volitelný. Každá politická strana buď kandiduje sama nebo jako součást koalice. Koalice musí být složena ze stejných politických stran ve všech volebních krajích.

K přihlášce nezávislého kandidáta musí být připojena petice podporující jeho kandidaturu s podpisem alespoň 1 000 oprávněných voličů volebního obvodu, kde kandiduje a potvrzení o složení kauce 20 000,- Kč.

3.2.4.2.3 Registrace kandidátů

Registraci kandidátů provádějí registrační úřady, kterými jsou obecní úřady či krajské úřady v sídle kraje. Tyto orgány rozhodují o registraci návrhu nebo jeho odmítnutí, či škrtnutí kandidáta z kandidátní listiny, na základě splnění zákonných náležitostí kandidatur volebních subjektů.

Pro volby do obou komor Parlamentu skládají kandidující politické strany nebo koalice tzv. příspěvek na volební náklady ve výši 15 000,- Kč v každém volebním kraji²⁴. V případě kandidáta do Senátu jde o tzv. volební kauci ve výši 20 000,- Kč.

Volební zákony umožňují vzdání se kandidatury kandidátům i odvolání kandidatury politickými stranami či koalicemi, a to do 48 hodin před zahájením voleb.

3.2.4.2.4 Zjišťování a sčítání výsledků voleb

Ke způsobu **zjišťování a sčítání volebních výsledků** lze říci, že základní tok informací od okrskových volebních komisí směřuje přes dekoncentrovaná pracoviště Českého statistického úřadu u pověřeného obecního úřadu, dále přes obdobná pracoviště u krajského úřadu v sídle kraje (při volbách do Poslanecké sněmovny), resp. u pověřeného obecního úřadu v sídle volebního obvodu (při volbách do Senátu) směrem k Českému statistickému úřadu, přičemž:

a/ Okrsková volební komise zejména:

- řídí hlasování, posuzují a sčítají hlasovací lístky a vyhotoví zápis o hlasování ve volebním okrsku (předseda předá jeden stejnopis zápisu o průběhu a výsledku hlasování na technickém nosiči neprodleně Českému statistickému úřadu na pracovišti u pověřeného obecního úřadu

b/ Český statistický úřad:

- zpracovává celkové výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, podklady pro zápis Státní volební komise a údaje o celkových výsledcích voleb do Senátu a předává je neprodleně Státní volební komisi

²⁴ Tutéž sumu skládá kandidující strana do Evropského parlamentu za celou republiku

c/ Státní volební komise:

- vyhlašuje a uveřejňuje celkové výsledky voleb a tyto vyhlašuje do obou komor, předává zvoleným poslancům a senátorům osvědčení o zvolení

3.2.4.2.5 Uprázdňený mandát

Volební zákony upravují i situaci, kdy se v průběhu volebního období z nějakého důvodu uprázdní mandát:

- při volbách do Poslanecké sněmovny a Evropského parlamentu v případě uprázdnění mandátu nastupuje náhradník téže politické strany nebo koalice uvedený na kandidátní listině pro volbu v předmětném volebním kraji (resp. celé ČR), a to v pořadí podle výsledků voleb.²⁵
- Při volbách do Senátu se počítá s doplňovacími volbami, jež prezident vyhlásí zanikne-li mandát v průběhu volebního období, (s výjimkou posledního roku volebního období senátora).

3.2.4.2.6 Příspěvek na úhradu volebních nákladů

Nárok na příspěvek na úhradu volebních nákladů vzniká té politické straně nebo koalici, která ve volbách do Poslanecké sněmovny získala nejméně 1,5% z celkového počtu platných hlasů (za jeden voličský hlas – 100 Kč). Tento nárok je nárokem vůči státnímu rozpočtu spravovanému ministerstvem financí.

3.2.5 Volební systém při volbách do Poslanecké sněmovny

Volební systém poměrného zastoupení při volbách do Poslanecké sněmovny je založen na níže uvedeném postupu při výpočtu přidělení mandátů pro jednotlivé kandidátní listiny.

²⁵ To se netýká situace, kdy byla činnost politické strany pozastavena, politická strana zrušena, nebo náhradníka není. Pak mandát zůstává uprázdněn až do konce volebního období. Nastoupení náhradníka vysloví Poslanecká sněmovna do 15 dnů po dni, ve kterém zanikl mandát poslance.

Z celkového počtu platných hlasů pro všechny kandidátní listiny ve všech volebních krajích se dělením počtem poslanců získá tzv. republikové mandátní číslo. Tímto číslem se dělí celkový počet platných hlasů odevzdaných v každém volebním kraji.

Výsledkem je počet mandátů připadajících jednotlivým volebním krajům, zbylé mandáty se přidělují volebním krajům podle nejvyššího zbytku. Z celkového počtu hlasů pro každou politickou stranu či koalici ve volebním kraji zjistí ČTÚ, zda-li tyto strany dostaly 5 procent, resp. 10, 15 či 20 procent z celkového počtu platných hlasů, jestliže byly jeden, dva, tři, čtyři a více volebních subjektů. Pokud by po eliminaci procentuálně takto neúspěšných stran nepostoupily alespoň dva subjekty může ČTÚ postupně snížit procentuální hranici takto: na hranici 4 %, resp. 6 %, resp. 8 %, resp. 10 %. Nebude-li ani takto dosaženo postupu do skrutinia, sníží ČTÚ hranici o další procento.

Celkový počet platných hlasů každého volebního subjektu ve volebním kraji se pak dělí postupně čísly 1;2;3 a dále vždy číslem o jedno vyšším. Vypočte se tolik podílů, kolik kandidátů je uvedeno na hlasovacím lístku. Všechny podíly takto vypočtené se seřadí podle velikosti a uvede se seznam tolika podílů, kolik mandátů volebnímu kraji připadlo podle výpočtu Českým statistickým úřadem. Za každý podíl se straně, hnutí nebo koalici přikáže 1 mandát. Pořadí přidělených mandátů je závislé na jejich pořadí na kandidátní listině strany. Pokud voliči využijí preferenčního hlasování, pak se upřednostňují kandidáti, kteří získali takto nejméně 7 procent z celkového počtu platných hlasů.

Kandidáti, kteří neobdrželi mandát, se stávají náhradníky, pokud jejich strana, hnutí či koalice získaly alespoň 1 mandát.

3.2.6 Volební systém při volbách do Senátu

Volební systém většinový uplatněný při volbách do Senátu je založen na tomto postupu při přidělování mandátů:

- jednotlivé součty platných hlasů odevzdaných ve volebním obvodu pro jednotlivé kandidáty seřazeny v sestupném pořadí jsou základem pro zjištění, zda-li je některý kandidát zvolen v prvním kole,
- pokud jeden z kandidátů neobdrží nadpoloviční většinu odevzdaných platných hlasů, koná se kolo druhé šestý den po ukončení hlasování, v němž se rozhoduje pouze mezi dvěma nejvýše umístěnými. Zvolen je pak ten, který obdrží více hlasů.

3.2.7 Volební systém při volbách do krajských zastupitelstev

Volební systém poměrného zastoupení uplatněný při volbách do krajských zastupitelstev je založen na takovém postupu při přidělování mandátů, kdy mandáty se přidělují v skrutiniu, do něhož postupují pouze ty subjekty, které v rámci kraje získaly alespoň 5 % celkového počtu platných hlasů v kraji. Tato legislativní hranice zůstává stejná bez ohledu na počet politických subjektů v koalici.

Právní model skrutinia je dále založen na těchto zásadách:

Počet platných hlasů volebních subjektů, které postoupily do skrutinia, se postupně dělí číslem 1,42 a dále celými čísly počínaje číslem 2, vypočte se tolik podílů, kolik kandidátů je uvedeno na hlasovacím lístku, všechny podíly takto vypočtené se seřadí sestupně podle velikosti a uvede se seznam tolika podílů, kolik členů zastupitelstvo kraje má být zvoleno, za každý podíl obsažený v seznamu případně volebnímu subjektu 1 mandát.

Tzv. přednostní hlasy dávají mandát tomu kandidátu, který získal alespoň 10 % z celkového počtu hlasů odevzdaných pro subjekt, na jehož kandidátní listině se nachází, jestliže celkový počet kandidátů všech politických stran, hnutí či koalic, které nepostoupily do skrutinia nedosahuje stanoveného počtu volených členů zastupitelstva, případně tímto tolik mandátů, kolik je kandidátů. Podmínkou je, aby počet takto získaných mandátů dosahoval alespoň poloviny stanoveného počtu členů zastupitelstva kraje, který má být zvolen.

Uprázdní-li se mandát v zastupitelstvu kraje, nastupuje za člena tohoto zastupitelstva náhradník z kandidátní listiny téhož volebního subjektu, tzv. nové volby do zastupitelstev kraje se podle zákona konají, jestliže se počet členů zastupitelstva kraje v témže volebním období sníží o více než polovinu oproti počtu stanovenému zákonem a nejsou-li náhradníci.

3.2.8 Volební systém při volbách do obecních zastupitelstev

Volební systém poměrného zastoupení při volbách do obecních zastupitelstev je založen na tomto principu při přidělování mandátů:

Základem výpočtu je zjištění, kolik hlasů bylo odevzdáno pro každého kandidáta na kandidátní listině a kolik pro každou kandidátní listinu.

ČTÚ zjistí celkový počet platných hlasů pro všechny kandidátní listiny a která z kandidátních listin získala méně než 5 % z celkového počtu platných hlasů poděleného voleným počtem členů zastupitelstva a vynásobeného počtem členů zastupitelstva (k takovýmto kandidátním listinám a hlasům pro ně odevzdaným se při dalším zjišťování výsledků voleb a přidělování mandátů již nepřihlíží), zjistí-li ČTÚ, že do dalšího zjišťování výsledků voleb nepostupují alespoň 2 kandidátní listiny, snižuje se hranice 5 % postupně vždy o 1% až do splnění uvedené podmínky.

Dále ČTÚ zjistí, zda bude takto obsazena alespoň nadpoloviční většina mandátů, popřípadě celkový počet přidělených mandátů bude v rámci celé obce větší než 5. Nebude-li uvedená podmínka splněna, snižuje se dále procentní hranice vždy o další procento až do splnění i této druhé podmínky.²⁶

Celkový počet hlasů, který obdržela kandidátní listina, se dělí postupně čísly 1, 2, 3 a dále tolikrát, kolik je kandidátů na kandidátní listině. Zjištěné podíly se poté seřadí podle velikosti až do počtu mandátů, které mají být v obci přiděleny. Za každý podíl obsažený v této řadě, získá kandidátní listina jeden mandát.

Přidělení mandátů na kandidátní listině se řídí pořadím kandidátů, pokud se na základě preferenčního principu stanoveného v § 45 odst. 4 zákona kandidáti neposouvají na první místa. Kandidáti, kteří nebyli obsazeni do mandátových míst, se stávají náhradníky.

3.2.9 Volební systém při volbách do Evropského parlamentu

Volební systém modelu poměrného zastoupení je založen na tomto principu přidělování mandátů:

Základem je zjištění, kolik platných hlasů bylo odevzdáno pro všechny politické strany, politická hnutí a koalice. Do skrutinia postupuje každá politická strana, politické hnutí a koalice, která získala alespoň 5 procent z celkového počtu odevzdaných platných hlasů.

Počet platných hlasů pro každou z politických stran, politických hnutí a koalic, které postoupily do skrutinia, se postupně dělí čísly 1; 2; 3; a dále vždy číslem o 1 vyšším. Vypočte se tolik podílů, kolik kandidátů je uvedeno na hlasovacím lístku. Všechny podíly se seřadí sestupně podle velikosti a uvede se seznam tolika podílů, kolik poslanců se volí.

²⁶ Byla-li pro volby do příslušného zastupitelstva podána jedna kandidátní listina, k hranici 5 % se nepřihlíží.

Za každý podíl obsažený v seznamu případně volebnímu subjektu jeden mandát. Na kandidátních listinách stran se mandáty přidělují v zásadě podle pořadí na hlasovacím lístku; v případě, že některý z kandidátů získal nejméně 5 procent přednostních hlasů, případně mandát jemu; v případě, že těchto upřednostňovaných mandátů je více, rozhoduje pořadí podle nejvyššího počtu.

Zákon stanoví neslučitelnost funkce poslance Evropského parlamentu s řadou funkcí ve struktuře Evropských společenství (§ 53, odst. 1). V rámci ústavního systému České republiky pak stanoví neslučitelnost s funkcemi: ministra, prezidenta, poslance či senátora, soudce, státního zástupce, Veřejného ochránce práv a dalšími funkcemi.

4. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v r. 2006

Poslední volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR proběhly ve dnech 2. – 3.6.2006. Pokud nedojde k vyhlášení předčasných voleb, rozhodly o tom, jaké bude zastoupení jednotlivých stran v dolní komoře Parlamentu pro další 4 roky. Volby proběhly na základě poměrného volebního systému, podle předpokladů, tak jak jsou uvedeny v kapitole 3.2.5.

4.1 Výsledky voleb do PSP ČR 2006

Výsledky voleb do PSP ČR jsou v této kapitole zkoumány z různých hledisek a na různých úrovních. Základním východiskem je to, jak dopadly volby v jednotlivých volebních krajích, vzhledem k tomu, že na této úrovni docházelo k přidělování získaných mandátů a jaký byl celkový výsledek voleb. Významným hlediskem, které zkoumá tato kapitola je porovnání mezi získaným počtem hlasů od voličů a získaným počtem mandátů.

O přízeň voličů během voleb do PSP ČR v roce 2006 usilovalo celkem 26 stran a hnutí. Jejich přehled je uveden v Tabulce 21.

Tabulka 21. – Přehled stran a hnutí kandidujících ve volbách do PSP ČR 2006

Vylosované číslo	Název strany/hnutí	Používaná zkratka
1	Strana zdravého rozumu	SZR
2	České hnutí za národní jednotu	ČHNJ
3	Balbínova poetická strana	BPS
4	Liberální reformní strana	LiRA
5	hnutí Právo a Spravedlnost	PaS
6	hnutí Nezávislí	NEZ
7	Česká pravice	ČP
8	Koruna Česká	KČ
9	Občanská demokratická strana	ODS
10	Česká strana sociálně demokratická	ČSSD
11	SNK Evropští demokraté	SNK ED
12	Unie svobody - Demokratická unie	US-DEU
13	Helax - Ostrava se baví	HOB
14	Pravý Blok	PB
15	4 VIZE	4 VIZE
16	Česká strana národně socialistická	ČSNS2005
17	Moravané	M
18	Strana zelených	SZ
19	Humanistická strana	H.S.
20	Komunistická strana Čech a Moravy	KSČM
21	Koalice pro Českou republiku	Koal_ČR
22	Národní strana	NS
23	hnutí Folklor i Společnost	FiS
24	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová	KDU-ČSL
25	Nezávislí demokraté	NEZ/DEM
26	Strana Rovnost Šancí	SRŠ

Zdroj: www.partnerstvi.cz

Během voleb bylo odevzdáno celkem 5 348 976 platných hlasů. Výsledná volební účast byla v podmínkách Česká republiky spíše průměrná - celková míra volební účasti dosáhla 64,47%. Její přehled v jednotlivých krajích spolu s uvedeným počtem odevzdaných hlasů je uveden v Tabulce 22.

Tabulka 22. – Volební účast a odevzdané hlasy v jednotlivých volebních krajích

Kód a název kraje	Okresy	Voliči v sezn.	Vydané obálky	Vol. účast v %	Odevzd. obálky	Platné hlasy	% plat. hlasů
CZ010 Hlavní město Praha	1 112	963 199	659 883	68.51	659 147	656 495	99.60
CZ020 Středočeský kraj	2 047	943 840	622 543	65.96	622 200	620 047	99.65
CZ031 Jihočeský kraj	1 367	518 573	338 949	65.36	338 710	337 387	99.61
CZ032 Plzeňský kraj	1 088	453 899	290 115	63.92	289 884	289 049	99.71
CZ041 Karlovarský kraj	348	244 051	137 841	56.48	137 748	137 117	99.54
CZ042 Ústecký kraj	1 046	658 371	376 720	57.22	376 374	374 736	99.56
CZ051 Liberecký kraj	584	347 095	216 410	62.35	216 252	215 510	99.66
CZ052 Královéhradecký kraj	939	445 372	297 024	66.69	296 855	295 931	99.69
CZ053 Pardubický kraj	871	408 177	274 984	67.37	274 846	273 921	99.66
CZ061 Vysočina	1 137	409 618	276 960	67.61	276 832	275 997	99.70
CZ062 Jihomoravský kraj	1 407	936 694	611 527	65.29	611 096	608 804	99.62
CZ071 Olomoucký kraj	923	519 383	335 120	64.52	334 845	333 849	99.70
CZ072 Zlínský kraj	679	480 215	321 258	66.90	321 033	319 933	99.66
CZ080 Moravskoslezský kraj	1 318	1 004 818	613 115	61.02	612 673	610 200	99.60
Celkem	14 866	8 333 305	5 372 449	64.47	5 368 495	5 348 976	99.64

Zdroj: www.volby.cz

Odhady výsledků během sčítání hlasů tak, jak byly zveřejňovány v médiích a postupně zpřesňovány, ukazovaly čím dál zřetelněji to, že konečný výsledek bude z politického hlediska velmi problematický. Po ukončení sčítání hlasů a rozdělování mandátů bylo zřejmé, že výsledek hlasování se ustálil na hodnotě, která byla z hlediska možných koalic mezi stranami usilujícími o sestavení většinové vlády absolutně vyrovnaná. Celkové výsledky voleb jsou uvedeny v Tabulce 23.

Tabulka 23. – Celkové výsledky voleb do PSP ČR v r. 2006

Vylosované číslo	Název strany/hnutí	Používaná zkratka	Platné hlasy	
			celk.	v %
1	Strana zdravého rozumu	SZR	24 828	0,46
2	České hnutí za národní jednotu	ČHNJ	216	0,00
3	Balbínova poetická strana	BPS	6 897	0,12
4	Liberální reformní strana	LiRA	253	0,00
5	hnutí Právo a Spravedlnost	PaS	12 756	0,23
6	hnutí Nezávislí	NEZ	33 030	0,61
7	Česká pravice	ČP	395	0,00
8	Koruna Česká	KČ	7 293	0,13
9	Občanská demokratická strana	ODS	1 892 475	35,38
10	Česká strana sociálně demokratická	ČSSD	1 728 827	32,32
11	SNK Evropští demokraté	SNK ED	111 724	2,08
12	Unie svobody - Demokratická unie	US-DEU	16 457	0,30
13	Helax - Ostrava se baví	HOB	1 375	0,02
14	Pravý Blok	PB	20 382	0,38
15	4 VIZE	4 VIZE	3 109	0,05
16	Česká strana národně socialistická	ČSNS2005	1 387	0,02
17	Moravané	M	12 552	0,23
18	Strana zelených	SZ	336 487	6,29
19	Humanistická strana	H.S.	857	0,01
20	Komunistická strana Čech a Moravy	KSČM	685 328	12,81
21	Koalice pro Českou republiku	Koal_ČR	8 140	0,15
22	Národní strana	NS	9 341	0,17
23	hnutí Folklor i Společnost	FiS	574	0,01
24	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová	KDU-ČSL	386 706	7,22
25	Nezávislí demokraté	NEZ/DEM	36 708	0,68
26	Strana Rovnost Šancí	SRŠ	10 879	0,20

Zdroj: www.volby.cz

Zajímavější a pro přidělení mandátů rozhodující byly zisky hlasů v jednotlivých volebních krajích. Tuto statistiku zobrazuje Tabulka 24.

Tabulka 25 zobrazuje zisk mandátů stranami, které překročily kvorum a byl jim v jednotlivých krajích nějaký mandát přidělen

Tabulka 24. – Zisky hlasů v jednotlivých volebních krajích při volbách do PSP ČR v r. 2006

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
1	SZR	hlasy	24 828	2 039	2 998	1 444	1 783	967	1 771	1 437	1 770	1 447	1 028	1 698	1 627	1 405	3 414
		%	0,46	0,31	0,48	0,42	0,61	0,70	0,47	0,66	0,59	0,52	0,37	0,27	0,48	0,43	0,55
2	ČHNJ	hlasy	216					216									
		%	0,00					0,05									
3	BPS	hlasy	6 897	1 073	1 559	417	356	207	452	305	380	323	293	589	183	335	425
		%	0,12	0,16	0,25	0,12	0,12	0,15	0,12	0,14	0,12	0,11	0,10	0,09	0,05	0,10	0,06
4	LiRA	hlasy	253										253				
		%	0,00										0,04				
5	PaS	hlasy	12 756	937	1 992	694	1 084	404	1 387	460	688	637	724	1 015	1 073	617	1 044
		%	0,23	0,14	0,32	0,20	0,37	0,29	0,37	0,21	0,23	0,23	0,26	0,16	0,32	0,19	0,17
6	NEZ	hlasy	33 030	1 763	3 990	2 402	2 184	441	2 887	2 053	1 652	2 381	976	2 850	3 295	1 966	4 190
		%	0,61	0,26	0,64	0,71	0,75	0,32	0,77	0,95	0,55	0,86	0,35	0,46	0,98	0,61	0,68
7	ČP	hlasy	395	23	82			124					45	41	38	42	
		%	0,00	0,00	0,01			0,03					0,00	0,01	0,01	0,01	0,00
8	KČ	hlasy	7 293	1 083	989	559	604	206	418	294	593	260	314	821	337	395	420
		%	0,13	0,16	0,15	0,16	0,20	0,15	0,11	0,13	0,20	0,09	0,11	0,13	0,10	0,12	0,06
9	ODS	hlasy	1 892 475	317 224	243 012	123 804	105 391	49 189	130 365	83 647	111 466	91 113	76 393	186 779	101 151	101 376	171 565
		%	35,38	48,32	39,19	36,69	36,46	35,87	34,78	38,81	37,66	33,26	27,67	30,67	30,29	31,68	28,11
10	ČSSD	hlasy	1 728 827	152 962	190 607	102 833	91 606	44 887	132 895	63 181	89 204	90 268	97 568	200 619	118 334	106 481	247 382
		%	32,32	23,29	30,74	30,47	31,69	32,73	35,46	29,31	30,14	32,95	35,35	32,95	35,44	33,28	40,54
11	SNK ED	hlasy	111 724	23 386	13 055	6 570	5 912	2 312	5 372	4 304	9 126	6 641	5 525	7 343	3 821	6 390	11 967
		%	2,08	3,56	2,10	1,94	2,04	1,68	1,43	1,99	3,08	2,42	2,00	1,20	1,14	1,99	1,96
12	US-DEU	hlasy	16 457	1 638	1 854	1 008	973	725	1 234	753	1 431	936	931	1 495	764	1 089	1 626
		%	0,30	0,24	0,29	0,29	0,33	0,52	0,32	0,34	0,48	0,34	0,33	0,24	0,22	0,34	0,26
13	HOB	hlasy	1 375														1 375
		%	0,02														0,22
14	PB	hlasy	20 382	2 052	2 420	1 393	1 339	846	1 367	1 139	1 712	1 104	1 110	2 426	1 094	929	1 451
		%	0,38	0,31	0,39	0,41	0,46	0,61	0,36	0,52	0,57	0,40	0,40	0,39	0,32	0,29	0,23

Tabulka 24. – pokračování

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
15	VIZE	hlasy	3 109	313	474	234	233	121	218	257	224	191	155	201	186	116	186
		%	0,05	0,04	0,07	0,06	0,08	0,08	0,05	0,11	0,07	0,06	0,05	0,03	0,05	0,03	0,03
16	ČSNS2005	hlasy	1 387	552									835				
		%	0,02	0,08									0,13				
17	M	hlasy	12 552			377						445	622	4 677	2 650	2 289	1 492
		%	0,23			0,11						0,16	0,22	0,76	0,79	0,71	0,24
18	SZ	hlasy	336 487	60 384	37 219	19 924	17 090	9 206	22 616	20 646	19 819	17 148	13 514	37 771	18 398	16 224	26 528
		%	6,29	9,19	6,00	5,90	5,91	6,71	6,03	9,58	6,69	6,26	4,89	6,20	5,51	5,07	4,34
19	H.S.	hlasy	857	857													
		%	0,01	0,13													
20	KSČM	hlasy	685 328	51 925	79 964	45 099	40 578	20 323	60 175	24 823	34 093	33 956	40 480	83 687	49 026	35 998	85 201
		%	12,81	7,90	12,89	13,36	14,03	14,82	16,05	11,51	11,52	12,39	14,66	13,74	14,68	11,25	13,96
21	Koal. ČR	hlasy	8 140	554	1 132	421	560	259	580	474	603	718	614	522	598	296	809
		%	0,15	0,08	0,18	0,12	0,19	0,18	0,15	0,21	0,20	0,26	0,22	0,08	0,17	0,09	0,13
22	NS	hlasy	9 341	973	1 257	524	495	532	861	568	641	368	344	542	478	282	1 476
		%	0,17	0,14	0,20	0,15	0,17	0,38	0,22	0,26	0,21	0,13	0,12	0,08	0,14	0,08	0,24
23	Fiš	hlasy	574											574			
		%	0,01											0,09			
24	KDU-ČSL	hlasy	386 706	31 820	30 207	27 630	16 338	4 723	8 365	9 131	19 893	24 023	33 587	67 865	27 609	41 663	43 852
		%	7,22	4,84	4,87	8,18	5,65	3,44	2,23	4,23	6,72	8,77	12,16	11,14	8,26	13,02	7,18
25	NEZ/DEM	hlasy	36 708	2 665	5 723	1 486	1 912	1 296	2 821	1 538	2 056	1 582	1 403	5 171	2 636	1 592	4 827
		%	0,68	0,40	0,92	0,44	0,66	0,94	0,75	0,71	0,69	0,57	0,50	0,84	0,78	0,49	0,79
26	SRSŠ	hlasy	10 879	2 272	1 513	568	611	473	612	500	580	380	416	1 026	548	452	928
		%	0,20	0,34	0,24	0,16	0,21	0,34	0,16	0,23	0,19	0,13	0,15	0,16	0,16	0,14	0,15

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka 25. – Zisky mandátů v jednotlivých volebních krajích při volbách do PSP ČR v r. 2006

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
9	ODS	Mandáty	81	14	10	6	5	2	5	4	5	4	3	8	4	4	7
		%	40,50	56,00	43,48	46,15	45,45	40,00	35,71	50,00	45,45	40,00	30,00	34,78	33,33	33,33	30,43
10	ČSSD	Mandáty	74	6	8	4	4	2	6	3	4	4	4	8	5	5	11
		%	37,00	24,00	34,78	30,77	36,36	40,00	42,86	37,50	36,36	40,00	40,00	34,78	41,67	41,67	47,83
18	SZ	Mandáty	6	2	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	
		%	3,00	8,00	4,35			7,14					4,35				4,35
20	KSČM	Mandáty	26	2	3	2	2	1	2	1	1	1	2	3	2	1	3
		%	13,00	8,00	13,04	15,38	18,18	20,00	14,29	12,50	9,09	10,00	20,00	13,04	16,67	8,33	13,04
24	KDU-ČSL	Mandáty	13	1	1	1	0	0	0	1	1	1	3	1	2	1	
		%	6,50	4,00	4,35	7,69				9,09	10,00	10,00	13,04	8,33	16,67	4,35	
		Celkem	200	25	23	13	11	5	14	8	11	10	10	23	12	12	23

Zdroj: www.volby.cz

Tabulka 26. – Indexy deformace

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
9	ODS	Deformace	1,14	1,16	1,11	1,26	1,25	1,12	1,03	1,29	1,21	1,20	1,08	1,13	1,10	1,05	1,08
10	ČSSD	Deformace	1,14	1,03	1,13	1,01	1,15	1,22	1,21	1,28	1,21	1,21	1,13	1,06	1,18	1,25	1,18
18	SZ	Deformace	0,48	0,87	0,73			1,18					0,70				1,00
20	KSČM	Deformace	1,01	1,01	1,01	1,15	1,30	1,35	0,89	1,09	0,79	0,81	1,36	0,95	1,14	0,74	0,93
24	KDU-ČSL	Deformace	0,90	0,83	0,89	0,94				1,35	1,14	0,82	1,17	1,01	1,28	0,61	

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.volby.cz

Jedna z klíčových otázek, na které chce tato práce najít odpověď je to, jakým způsobem ovlivňuje v praxi používaný systém přidělování mandátů výsledný obraz složení politických sil v parlamentu. Zásadní pro odpověď na tuto otázku je Tabulka 26, která uvádí indexy deformace pro jednotlivé strany a volební kraje, ve kterých se těmto stranám podařilo obsadit nějaký mandát.

Za ideální systém můžeme označit takový, který nezpůsobuje žádné odchylky mezi preferencemi voličů, vyjádřené procentem hlasů, který voliči určité daně dají a počtem mandátů v parlamentu, který pak tato strana obsadí. V takovém případě je index deformace roven jedné a neexistuje žádný rozdíl v procentech získaných hlasů a v procentech obsazených mandátů. Jedná se o ideální stav, tudíž takový, který je v praxi buď jen obtížně nebo zcela nedosažitelný.

Vyjdeme-li z údajů obsažených v Tabulkách 24 – 26 můžeme analyzovat, do jaké míry je výsledek voleb ovlivněn používaným systémem přepočtu hlasů na mandáty v ČR. Již na první pohled je patrné, že v podmínkách ČR dochází k poměrně výraznému zkreslení výsledků voleb. V praxi se zde potvrzuje teoretický závěr uvedený v kapitole 1.2, že d'Hondtova metoda, která je využívána při přepočtu hlasů na mandáty při volbách do PS PČR zvýhodňuje velké strany. Porovnejme indexy deformace nejsilnější strany a nejslabší strany. Zatímco pro ODS je hodnota indexu deformace rovna 1,14, u Strany zelených je to 0,48! Co tato čísla v praxi znamenají? Straně zelených se podařilo ve volbách získat 6,29% hlasů; Občanská demokratická strana jich obdržela 35,38%. Pokud by byl index deformace roven 1, pak by SZ získala v Poslanecké sněmovně 13 křesel; ODS by v takovém případě získala křesel 71²⁷. Celková změna v počtu mandátů by oproti reálnému stavu činila 17 křesel!

Za povšimnutí stojí ještě jeden zajímavý údaj týkající se Strany zelených. Přestože pro získání mandátu v PS PČR byla stanovena hranice 5% volebních hlasů, pro získání mandátu v Libereckém kraji nestačilo této straně ani 9,58% hlasů. Z uvedených faktů vyplývá, že

²⁷ Uvedené hodnoty zanedbávají přerozdělení mandátů pro hlasy stran, které nepřekročily kvorum nezbytné pro získání mandátu v PS PČR

postavení menších stran je v rámci používaného volebního systému a za využití d'Hondtovy metody přepočtu hlasů na mandáty poměrně nevhodný.

4.2 Situace po volbách do PSP ČR v roce 2006

Kromě systémových problémů uvedených v kapitole 4.1 přinesly volby do PSP ČR komplikace ještě v dalším ohledu. Jednalo se o rozměr čistě politický. Ve volebním klání uspělo, tj. získalo mandáty od voličů 5 politických stran – viz Tabulka 25. Bezprostředním aktem následujícím po konsolidaci nového složení parlamentu je proces sestavení nové vlády. Dle Ústavy ČR je to prezident, který jmenuje předsedu vlády. Ústava nijak neomezuje prezidenta v jeho rozhodování, nicméně vzhledem k závažnosti tohoto aktu nedochází v této otázce většinou k žádným nestandardním krokům z jeho strany. Obvykle je sestavením vlády pověřen předseda vítězné strany, nebo, pokud nejde o stejnou osobu, předseda té strany, u které se předpokládá největší schopnost sestavit většinovou vládu, již by byla následně v Parlamentu vyslovena důvěra.

Tento princip zafungoval i po volbách do PSP ČR v roce 2006 a prezident Václav Klaus pověřil 5. června předsedu ODS Mirka Topolánka vedením rozhovorů o sestavení vlády. V tu chvíli ovšem vyvstaly naplno problémy, jež byly spojeny se zmiňovanými volbami.

Během složitého období vyjednávání mezi několika stranami byly zvažovány mnohé varianty budoucího uspořádání a objevilo se mnoho směrů, jakými by mohl tento proces pokračovat – od předčasných voleb, přes velkou koalici ODS a ČSSD až po pokus o získání podpory a vyslovení důvěry menšinové vládě.

V konečném důsledku byla využita koalice tradičních středo-pravicových partnerů, a to: ODS + KDU-ČSL + SZ. Díky výsledkům voleb tak nastala paradoxní situace, kdy vládní koalice složená z těchto stran a opozice v podobě ČSSD a KSČM disponovaly shodným počtem hlasů – tj. 100 a 100. Pro získání důvěry, potřebuje vláda, aby se pro ni vyslovila většina poslanců, to znamená, že zúčastní-li se hlasování o důvěře vlády všichni poslanci,

alespoň 101. Tento fakt uvrhl naši politickou scénu v chaos, neboť snaha o získání takovéto podpory pro nově vznikající vládu, se ukázala jako velmi obtížný úkol.

Cílem této práce není snaha co nejpřesněji zkoumat politická vyjednávání, ať už ta veřejná, či zákulisní, nebo hodnotit chování všech zainteresovaných ani sestavit podrobnou politickou analýzu událostí, které se odehrávaly po volbách do PS PČR. Proto jen pro úplnost uvedme, že kýženého vyslovení důvěry pro vládu sestavenou z ministrů ODS, KDU-ČSL a SZ se podařilo dosáhnout až více než půl roku po volbách – 20.1.2007. Stalo se tak poté, co poslanci ČSSD Miloš Melčák a Michal Pohanka splnili svůj slib a před hlasováním opustili jednací sál. K tomu, aby vláda prošla, tedy trojkoalici stačilo 100 hlasů jejích poslanců.

4.3 Možná řešení volebního patu

Poslední kapitola této diplomové práce si klade za cíl naznačit několik variant možného řešení volebního patu do PS PČR v roce 2006. Přestože pravděpodobnost toho, že by se někdy opakovala taková situace, která nastala po volbách v roce 2006, je poměrně nízká, nelze ji zcela vyloučit. Jak bylo uvedeno v kapitole 4.2, nastala po volbách taková situace, kdy koalice tří stran, které společně sestavovaly vládu, disponovala naprosto stejným počtem hlasů v Poslanecké sněmovně, jako dvě strany, které tvořily těmto stranám opozici.

Tato situace na dlouho zablokovala jednání o udělení důvěry nově sestavené vládě a představuje dodnes vážné komplikace při schvalování nových zákonů. Možná řešení situace, která nastalo v roce 2006, lze rozdělit do dvou kategorií. První z nich jsou politická řešení a druhou řešení systémová.

4.3.1 Politická řešení povolební situace v r. 2006

Jedná se o taková řešení, která nemají dopad do Ústavy ČR a lze je uskutečnit pouze cestou vyjednávání mezi jednotlivými politickými subjekty. Přestože tato vyjednávání nejsou nikdy jednoduchá, je třeba si uvědomit, že jde o zpravidla o řešení nejrychlejší a

nejjednodušší, neboť ostatní způsoby, které vždy nějakou cestou ovlivňují Ústavu, vyžadují nejen vytvoření nového systému vedoucího k novému rozdělení moci, ale navíc vyžadují spolupráci jednotlivých stran napříč politickým spektrem, která se může ukázat v tak vyhrocené situaci, jaká nastala v roce 2006, jako prakticky vyloučená. Proto bylo politické řešení vždy upřednostňováno a nakonec bylo i pro vyřešení této volební krize použito.

4.3.1.1 Nové volby

Brzy poté, co vyšly najevo důsledky voleb v roce 2006 ozvaly se z různých oblastí politického i společenského života hlasy volající po konání nových voleb. Nebylo-li toto řešení navrhováno přímo jako lék na nastalou situaci, objevovalo se alespoň v různých omezených formách.²⁸ Opakování voleb je ve skutečnosti jistou kombinací mezi politickým a systémovým řešením, protože proces, jakým lze dojít v podmínkách daných Ústavou ČR není jednoduchý. Muselo by dojít ke shodě alespoň dvou nejsilnějších stran, které by své úsilí směřovaly právě k tomuto cíli.

4.3.1.2 Menšinová vláda

Jedná se o systém, který je v praxi poměrně často používán a to v případech, kdy volební výsledek neumožňuje žádné koalici politických stran sestavit vládu s většinovou podporu v parlamentu. Pomocí zákulisních vyjednávání si takováto vláda musí zajistit podporu ostatních stran tak, aby jí byla následně vyslovena důvěra. Negativa vyplývající z takového uspořádání jsou nasnadě:

- Pro získání důvěry je zapotřebí zásadně omezit původní volební program a do programového prohlášení vlády zahrnout dokonce takové body, které se ve

²⁸ Například se uvažovalo o tom, že by mohla na předem přesně určenou dobu vládnout menšinová vláda, která by získala důvěru díky podpoře některé opoziční strany a po uplynutí tohoto období by byly vyhlášeny nové volby.

volebním programu strany sestavující vládu neobjevovaly. Neplnění zákulisních dohod má pak pro vládu zpravidla katastrofální důsledky.

- Takováto vláda je neustále vystavena riziku vyslovení nedůvěry a proto je její činnost výrazně omezena předem dohodnutými mantinely.

Omezená efektivita takové formy vlády je pro stát dlouhodobě nevýhodná a proto lze její pozitiva spatřovat jen pro časově omezená období, kdy umožní naplnit určité krátkodobé cíle, nezanechá příslušný stát bez řádné vlády a zaštiťuje legitimní prostředí před tím, než dojde ke konání předčasných voleb a sestavení vlády nové.

V reáliích České republiky nastala tato situace dvakrát. Poprvé tomu bylo po volbách v roce 1996 a jednalo se o tzv. druhou Klausovu vládu, složenou z ministrů Občanské demokratické strany, Občanské demokratické aliance a Křesťanské a demokratické unie-Československé strany lidové. Tato vláda ukončila svou vládu po bouřlivých událostech zakončených tzv. „sarajevským atentátem“²⁹ 30.11.1997, kdy její předseda – Václav Klaus podal demisi.

Podruhé došlo k vytvoření menšinové vlády nedlouho po pádu té první, kdy jejich vládnutí od sebe oddělilo pouze období vlády úřednické vlády Josefa Tošovského – viz. kapitola 4.3.1.4. Tentokrát se jednalo o jednobarevnou menšinovou vládu ČSSD, jejíž existenci umožnila dohoda s opoziční stranou ODS, tzv. opoziční smlouva.

4.3.1.3 Velká koalice

Dalším z diskutovaných politických řešení byla možnost sestavení tzv. velké koalice - tudíž vytvoření vlády z ministrů ODS a ČSSD. Tento systém je ale politicky velmi problematický:

29 28. listopadu, vyzvali místopředsedové ODS Jan Ruml (do 7. listopadu 1997 ministr vnitra) a Ivan Pilip (ministr financí) V. Klause, aby rezignoval na post premiéra i předsedy ODS. V. Klaus se v době výzvy účastnil zasedání Středoevropské iniciativy v Sarajevu, proto se hovoří o „sarajevském atentátu“

- Stejně jako u vyjednávání podpory pro menšinovou vládu vyžaduje tento způsob vládnutí drastické omezení volebních programů stran, které se na vytvoření velké koalice podílejí
- Voliči její vytvoření vnímají jako zradu od politiků, kterým dali hlasy a kteří nadále nenásledují myšlenky, kvůli kterým je tito voliči volili
- Je běžné, že během volební kampaně jsou používány negativní argumenty, které mají poškodit soupeřící stranu, případně přímo útočí na její přední zástupce. Bohužel, jsou to právě tito lidé, kteří musí následně zasednout k jednomu stolu a musí najít společnou cestu. Překonání vzájemných antipatií je pak mnohdy mnohem těžší, než sblížení jinak velmi odlišných politických programů.

4.3.1.4 Úřednická vláda

Zejména ČSSD prosazovala po volbách model tzv. úřednické vlády. V takové vládě nezasedají zástupci jednotlivých politických stran, ale ministry se v takovém případě stávají spíše odborníci na jednotlivé rezorty. Výhodou je, že taková vláda má šanci na získání důvěry i v situaci, kdy by jiná vláda sestavovaná politickou stranou nebo jejich koalicemi neměla na vyslovení důvěry šanci. Může totiž počítat s hlasy napříč politickým spektrem. Na druhé straně, její relativní nezávislost nemusí být právě kladně vnímána a proto je tento model využíván jen ve výjimečných případech a zpravidla na omezené časové období.

V dějinách Československa a posléze České republiky nastoupila takováto vláda do úřadu již několikrát, naposledy se jednalo o Tošovského úřednickou vládu, která vznikla po pádu Klausovy vlády v roce 1998.

4.3.2 Systémová řešení povolební situace v r. 2006

Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.3.1 jde o řešení, jejichž dosažení je obecně náročnější, než dosažení řešení čistě politických a navíc tato řešení neovlivňují pouze současnou politickou situaci, ale významně ovlivňují politický systém i v dlouhodobějším horizontu, jelikož jsou téměř vždy podmíněny změnou platné ústavy. Tato kapitola uvádí ta řešení a jejich důsledky, která byla nejčastěji diskutována právě o volbách do PSP ČR v roce 2006.

4.3.2.1 Zavedení většinového systému při volbách do PSP ČR

Jednalo by se o návrat k systému používanému před rokem 1990 se všemi jeho klady i negativy. Smysluplnou simulaci výsledků na základě počtů hlasů získaných ve volbách do PSP ČR v roce 2006 bohužel nelze vytvořit, jelikož neexistuje žádný teoretický model, který by ukazoval, jakým systémem by mohlo být vytvořeno nutných 200 volebních jednomandátových obvodů. Z obecných předpokladů tohoto systému lze ale některé parametry výsledků odvodit:

- Drastické omezení vlivu malých stran. Ve většinovém systému dochází k výraznému omezení možnosti menších stran dosáhnout vítězství v jednomandátovém volebním obvodě. Tato možnost existuje převážně jen v regionech, které jsou díky určitému vlivu vyhraněny způsobem, který nahrává některé z menších politických stran, které právě tímto směrem směřují svůj volební program i další aktivity – např. velká ekologická nebo sociální zátěž některých regionů.
- V dlouhodobém pohledu by tento přístup pravděpodobně nakonec vedl k podobnému bipolárnímu stranickému systému, jaký existuje např. ve Velké Británii
- Zjednodušení sestavování vlády po proběhnutí volbách. Předseda vítězné strany by neměl mít problémy při získávání podpory pro jím sestavovanou

vládu, kromě extrémních případů (např. neukázněnost některých poslanců při hlasování o důvěře vládě, nebo naprostá rovnost v počtu získaných mandátů)

4.3.2.2 Změna způsobu přepočítávání hlasů na mandáty

Jak bylo uvedeno v kapitole 1.1, ve volební praxi existuje celá řada různých způsobů přepočtu získaných hlasů na mandáty. Ukažme si, jak by dopadlo rozdělení hlasů v dolní sněmovně za využití jiných metod přepočtu hlasů a při zachování volebních výsledků, dosažených při volbách do PSP ČR v roce 2006.

4.3.2.2.1 Hagenbach-Bischoffova formule

V případě použití této metody, která byla u nás dříve používána by byly zisky mandátů jednotlivými stranami takové, jak ukazuje Tabulka 27.

Jsou-li takto zjištěné stavy získaných mandátů aplikovány na povolební situaci v roce 2006, můžeme říci, že získání důvěry pro vládu sestavenou trojkoalicí by bylo mnohem snazší, než jak tom bylo ve skutečnosti. Původní trojkoalice by totiž disponovala v dolní sněmovně 103 hlasy, což by ji zajišťovalo sice nepříliš výraznou, ale v tomto okamžiku rozhodující většinu.

Zároveň by došlo k posílení vlivu malých stran – SZ a KDU-ČSL na úkor těch velkých – ODS a ČSSD. KSČM by si uchovala stejný počet hlasů.

Tabulka 27. – Volby 2006 - Hagenbach-Bischoffova formule

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
9	ODS	% hlasů	35,38	48,32	39,19	36,69	36,46	35,87	34,78	38,81	37,66	33,26	27,67	30,67	30,29	31,68	28,11
		Mandáty	78	13	10	5	4	2	5	3	4	3	3	7	4	4	7
10	ČSSD	% hlasů	32,32	23,29	30,74	30,47	31,69	32,73	35,46	29,31	30,14	32,95	35,35	32,95	35,44	33,28	40,54
		Mandáty	71	6	7	4	4	2	5	2	3	3	4	8	4	4	10
18	SZ	% hlasů	6,29	9,19	6,00	5,90	5,91	6,71	6,03	9,58	6,69	6,26	4,89	6,20	5,51	5,07	4,34
		Mandáty	11	2	1									1			1
20	KSČM	% hlasů	12,81	7,90	12,89	13,36	14,03	14,82	16,05	11,51	11,52	12,39	14,66	13,74	14,68	11,25	13,96
		Mandáty	26	2	3	1	1		2	1	1	1	1	3	2	1	3
24	KDU-ČSL	% hlasů	7,22	4,84	4,87	8,18	5,65	3,44	2,23	4,23	6,72	8,77	12,16	11,14	8,26	13,02	7,18
		Mandáty	14	1	1	1						1	1	2	1	1	1
		Celkem	200	24	22	11	9	4	12	6	8	8	9	21	11	10	22

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.volby.cz

Pozn. Vzhledem k tomu, že při použití Hagenbach-Bischoffova formule nebyly všechny mandáty přiděleny v prvním skrutiniu, převádějí se zbylé hlasy a nepřidělené mandáty do druhého - celorepublikového kola a suma dílčích součtů v tabulce není rovna dvěma stům.

4.3.2.2.2 Hareova formule

Zisky mandátů při aplikaci Hareovy formule na volební výsledky do PSP ČR v roce 2006 ukazuje Tabulka 28.

Závěry při použití Hareovy formule jsou velmi obdobné, jako tomu bylo u Formule Hagenbach-Bischoffovy. Jen pokles počtu mandátů přidělených velkým stranám je ještě výraznější a opět z něj těží strany malé. Trojkoalice by při tomto systému disponovala po volbách 104 hlasy.

Tabulka 28. – Volby 2006 – Hareova formule

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
9	ODS	% hlasů	35,38	48,32	39,19	36,69	36,46	35,87	34,78	38,81	37,66	33,26	27,67	30,67	30,29	31,68	28,11
		Mandáty	76	12	9	5	4	1	5	3	4	3	2	7	3	4	6
10	ČSSD	% hlasů	32,32	23,29	30,74	30,47	31,69	32,73	35,46	29,31	30,14	32,95	35,35	32,95	35,44	33,28	40,54
		Mandáty	69	6	7	4	3	1	5	2	3	3	3	8	4	4	9
18	SZ	% hlasů	6,29	9,19	6,00	5,90	5,91	6,71	6,03	9,58	6,69	6,26	4,89	6,20	5,51	5,07	4,34
		Mandáty	13	2	1									1			1
20	KSČM	% hlasů	12,81	7,90	12,89	13,36	14,03	14,82	16,05	11,51	11,52	12,39	14,66	13,74	14,68	11,25	13,96
		Mandáty	27	2	3	1	1		2		1	1	1	3	1	1	3
24	KDU-ČSL	% hlasů	7,22	4,84	4,87	8,18	5,65	3,44	2,23	4,23	6,72	8,77	12,16	11,14	8,26	13,02	7,18
		Mandáty	15	1	1	1							1	2	1	1	1
		Celkem	200	23	21	11	8	2	12	5	8	7	7	21	9	10	20

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.volby.cz

Pozn. Vzhledem k tomu, že při použití Hareovy formule nebyly všechny mandáty přiděleny v prvním skrutiniu, převádějí se zbylé hlasy a nepřidělené mandáty do druhého – celorepublikového kola a suma dílčích součtů v tabulce není rovna dvěma stům.

4.3.2.2.3 Imperialiho číslo

Počty mandátů přidělených stranám při využití této metody přepočtu jsou uvedeny v Tabulce 29.

Výsledky použití této metody přepočtu hlasů na mandáty se významně neliší od ostatních meto a trojkoalice by v tomto případě disponovala v dolní sněmovně nejtěsnější, avšak postačující většinou 101 hlasů proti 99 hlasům opozice.

Tabulka 29. – Volby 2006 – Imperialiho číslo

		Celkem	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jiho český kraj	Plzeňský kraj	Karlo varský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Králové hradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jiho moravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravsko slezský kraj	
9	ODS	% hlasů	35,38	48,32	39,19	36,69	36,46	35,87	34,78	38,81	37,66	33,26	27,67	30,67	30,29	31,68	28,11
		Mandáty	81	13	10	5	5	2	5	4	5	4	3	8	4	4	7
10	ČSSD	% hlasů	32,32	23,29	30,74	30,47	31,69	32,73	35,46	29,31	30,14	32,95	35,35	32,95	35,44	33,28	40,54
		Mandáty	73	6	8	4	4	2	6	3	4	7	4	8	5	4	10
18	SZ	% hlasů	6,29	9,19	6,00	5,90	5,91	6,71	6,03	9,58	6,69	6,26	4,89	6,20	5,51	5,07	4,34
		Mandáty	8	2	1			1					1			1	
20	KSČM	% hlasů	12,81	7,90	12,89	13,36	14,03	14,82	16,05	11,51	11,52	12,39	14,66	13,74	14,68	11,25	13,96
		Mandáty	26	2	3	2	1	1	2	1	1	1	1	3	2	1	3
24	KDU-ČSL	% hlasů	7,22	4,84	4,87	8,18	5,65	3,44	2,23	4,23	6,72	8,77	12,16	11,14	8,26	13,02	7,18
		Mandáty	12	1	1	1						1	1	2	1	1	1
		Celkem	200	24	23	12	10	5	14	8	10	13	9	22	12	10	22

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.volby.cz

Pozn. Vzhledem k tomu, že při použití Imperialiho čísla nebyly všechny mandáty přiděleny v prvním skrutiniu, převádějí se zbylé hlasy a nepřidělené mandáty do druhého - celorepublikového kola a suma dílčích součtů v tabulce není rovna dvěma stům.

Je paradoxní, že všechny představené metody by při takovém zisku hlasů, který odpovídá volbám do PSP ČR v roce 2006, vedl k výsledku, který odvrací volební pat, kterého bylo v reálu dosaženo za použití d'Hondtovy metody. Neznamená to, že by z hlediska funkčnosti byla tato metoda horší, než metody ostatní, jen rozvržení hlasů mezi jednotlivé strany bylo tak nešťastné, že právě tato metoda vedle k této kuriózní situaci v Poslanecké sněmovně.

O vhodnosti využití té které metody nelze tedy rozhodovat na základě jedné, byť nestandardní, situace, která nastala po konkrétních proběhnutších volbách. Jejich vhodnost je třeba posuzovat z jiných hledisek tak, jak byly vyhodnocovány v této práci, zejména pak v kapitole 1.2.

4.3.2.3 Sloučení volebních obvodů do jednoho

V současné době jsou poslanci voleni do PSP ČR ve 14 volebních obvodech podle systému poměrného zastoupení. Tento systém je funkční v tom případě, že v každém volebním obvodě jsou přidělovány alespoň dva mandáty. Tato podmínka je splněna a i v Karlovarském kraji, kde je tradičně přidělováno nejméně mandátů, bylo při posledních volbách přidělováno 5 mandátů³⁰ díky relativně vysokému počtu volených poslanců (200). Nesplnění této podmínky by totiž vedlo k situaci, která by představovala porušení zásady poměrného zastoupení.

Toto riziko se objevilo v případě voleb do Evropského parlamentu, kdy je počet volených poslanců nízký – v roce 2004, kdy proběhly v ČR první volby do EP bylo přidělováno celkem 24 mandátů. Důsledkem snahy o zachování funkčního poměrného systému bylo vytvoření jediného 24 mandátového volebního obvodu, zahrnujícího území celé České republiky.

³⁰ Za pozornost stojí situace, která nastává při teoretickém použití Hareovy formule – viz. Tabulka 28, kdy jsou v Karlovarském kraji přidělovány jen dva mandáty.

Tento způsob organizace voleb by mohl být využit i při volbách do PSP ČR. Argumenty zpochybňující tento krok vycházejí především z toho, že aktuální systém umožňuje vznik určitých vazeb poslance na region, za který byl zvolen a tím určitý nepřímý vliv regionů na prosazování svých zájmů na parlamentní úrovni. Sledujeme-li však v praxi předvolební „šachy“ s nasazováním určitých tváří v jednotlivých volebních obvodech, nelze brát tento argument zcela vážně.

Jak by dopadly volby v případě stanovení celorepublikového 200 mandátového obvodu za použití d'Hondtovy metody včetně indexu deformace ukazuje Tabulka 30.

Tabulka 30. – Volby 2006 – Celorepublikový volební obvod

	Hlasy	Mandáty	Deformace
ODS	1 892 475	76	1,07
ČSSD	1 728 827	69	1,07
KSČM	685 328	27	1,05
KDU-ČSL	386 706	15	1,04
SZ	336 487	13	1,03
Celkem rozděleno mandátů		200	

Zdroj: vlastní zpracování, dle www.volby.cz

Jak je patrné z uvedené tabulky, i v tomto případě by si polepšily malé strany na úkor velkých a to velmi výrazně. Trojkoalice by disponovala v Poslanecké sněmovně celkem 104 mandáty. Navíc uvedené indexy deformace říkají, že tento systém by nejlépe odrážel vůli voličů, neboť indexy deformace (podíl procenta získaných mandátů proti procentům získaných hlasů) jsou velmi nízké a jejich odlišnost od hodnot 1 v podstatě dána pouze přerozdělováním hlasů stran, které nebyly schopny získat žádný mandát a to v poměru, který velmi přesně odpovídá úspěšnosti jednotlivých stran.

4.3.2.4 Navýšení počtu poslanců v PSP ČR na 201

Poslední z diskutovaných opatření se týkalo úpravy počtu poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Úprava spočívala v rozšíření počtu poslanců ze současných 200 na 201. Návrh poukazoval na to, že v případě rovnosti volebních výsledků, tak jak tomu bylo ve volbách v roce 2006, by nemohlo dojít k zablokování hlasování sněmovny kvůli naprosté shodě hlasů, která může nastat v případě, že ve sněmovně zasedá sudý počet poslanců.

Oponenti tohoto návrhu poukazovali zejména na to, že Poslanecká sněmovna, ve které zasedá sudý počet poslanců, potřebuje ke schválení zákona, případně při vyslovování důvěry vládě, přijmout toto rozhodnutí nejméně takovým počtem hlasů, který je o 2 hlasy vyšší, než kolik se jich vylovalo proti návrhu. Existuje tak vždy nutnost dosáhnout výraznější převahy, než jak by tomu bylo v případě lichého počtu poslanců, kdy k přijetí návrhu stačí převaha jediného hlasu.

Tento argument je teoreticky správný, nicméně realita politického života je odlišná. Tuto skutečnost prokázaly mimo jiné i události, které nakonec vedly k vyslovení důvěry vládě v lednu 2007. Teoretické matematické analýzy nikdy nemohou obsáhnout reálné chování politických aktérů i ostatní skutečnosti, které provázejí každé hlasování v parlamentu. Jen ve výjimečných případech jsou hlasování přítomni všichni poslanci a to i při hlasováních tak významných a prestižních, jakým byla například volba prezidenta ČR v roce 2008. Navíc zákonodárci podléhají často vlivu různých nátlakových skupin, které mohou vycházet jak z veřejného, tak ze soukromého sektoru.

Na základě těchto podmínek je zřejmé, že změna počtu poslanců ze sudého počtu na lichý by byla pouze kosmetickou záležitostí a v praxi by nezaručovalo to, že by nemohla nastat patová situace a proto bylo od tohoto návrhu nakonec ustoupeno.

Závěr

Skutečnost, že různé evropské státy využívají různé volební systémy navzájem se lišící v mnoha aspektech, ukazuje na to, že pravděpodobně neexistuje ideální volební systém, který by v rozdílných podmínkách předčil všechny ostatní. Hledání optimálního volebního systému není jednoduchý proces ani v rámci jednoho státu a dá se říci, že tento proces nikdy nedojde svého konce. Je totiž průběžně ovlivňován postupným či náhlým vývojem v nitřní situaci každého státu a rovněž v neposlední řadě také mocenskému postavení jednotlivých aktérů politického života té které země.

Stejná situace jako v ostatních státech panuje i v České republice, kde je situace specifická navíc prudkým vývojem v politickém i společenském životě, který následoval převrat v roce 1989 a návrat k demokratickým principům vládnutí.

Jaký tedy vlastně je volební systém České republiky? Na základě porovnání s ostatními státy EU lze říci, že dosahuje úrovně nejvyspělejších evropských demokracií. Jako všechny ostatní systémy má své silné stránky i slabiny. Jak už bylo uvedeno, nalezení perfektního volebního systému je nedosažitelný ideál, nicméně z historického pohledu dochází v posledních letech ke stabilizaci volebního systému a to napovídá, že jeho současná podoba se poměrně těsně blíží takovému systému, který svými parametry nejlépe odpovídá potřebám České republiky.

Nelze však předpokládat, že se jedná o podobu definitivní. Proměnlivé uspořádání politického spektra i ostatní vlivy zaručují, že dříve či později dojde k jeho další změně, která bude reflektovat aktuální politickou situaci v zemi. Doufejme, že i nadále se bude volební systém pohybovat v rámci mantinelů vymezených demokratickou formou vlády v naší zemi alespoň do takové míry, jako je tomu dnes.

Použitá literatura

1. BLAHOŽ, J.- BALAŠ, V., Klíma K. *Srovnávací ústavní právo*. Praha. CODEX, 1998
2. CABADA, L. - ŽENÍŠEK, M. *Smíšené volební systémy*. Dobrá Voda u Pelhřimova. Aleš Čeněk, 2003
3. KLÍMA, K. *Ústavní právo*. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004
4. KLOKOČKA, V. - WAGNEROVA, E. *Ústavy států Evropské unie*. Praha. Linde, 1997
5. KREJČÍ, O. *Kniha o Volbách*. Praha. Victoria Publishing, 1994
6. PECHÁČEK, Š. - KOLÁŘ, P. *Volební systémy ve vybraných zemích Evropy*. Praha. Parlamentní institut, 2000
7. *Volby skončily patem, pravice nemá většinu*.
URL: <http://zpravy.idnes.cz/volby-skoncily-patem-pravice-nema-vetsinu-fjg-/domaci.asp?c=A060603_225214_domaci_ton> [cit. 2008-04-08].

Zákony

- 1/1993 Sb. Ústava České republiky
- 491/2001 Sb. Zákon o volbách do zastupitelstev obcí
- 130/2000 Sb. Zákon o volbách do zastupitelstev krajů
- 247/1995 Sb. Zákon o volbách do Parlamentu ČR
- 62/2003 Sb. Zákon o volbách do Evropského parlamentu